

AZ EU KÖRNYEZETVÉDELMI POLITIKÁJA

Nagy Boldizsár előadása
ELTE Állam- és Jogtudományi Karán,
2016, tavaszi szemeszter

Az előadás témakörei

1.. Láttelel, madártávlatból: a környezet állapota és annak változási tendenciái az EU országokban – Rio+ 20 után

Környezetvédelem – fenntartható fejlődés – zöld gazdaság

2. Az EU környezetvédelmi politikájának és jogának kialakulása

Róma - EEA –Maastricht – Amszterdam - Lisszabon

3. A környezetpolitika "alkotmányos" és jogi alapjai Célok, elvek, jogforrások, intézmények

3.1. Célok

3.2. Elvek

3.3. Jogforrások

3.4. Intézmények

4. A szabályozás területei

4.1. Horizontális szabályok

4.2. Szektorális szabályok – klímaváltozás elleni küzdelem

5. A környezetvédelmi szabályok kikényszerítése

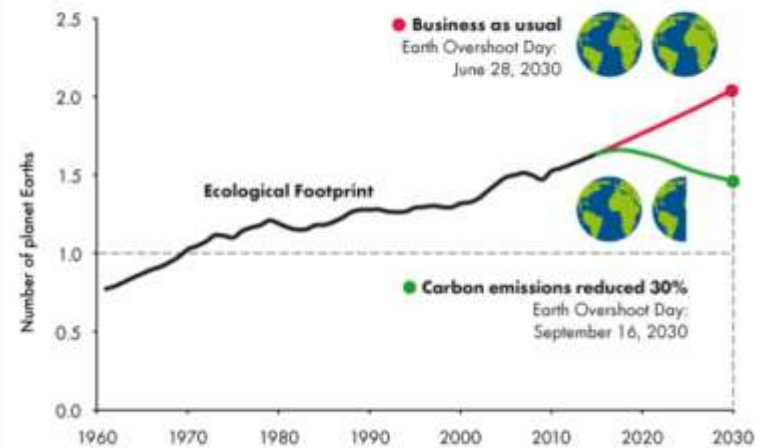
LÁTLELET A KÖRNYEZET ÁLLAPOTÁRÓL ÉS A GLOBÁLIS CÉLOKRÓL

A KÖRNYEZETVÉDELEMTŐL A ZÖLD GAZDASÁGIG

Láttelek madártávlatból

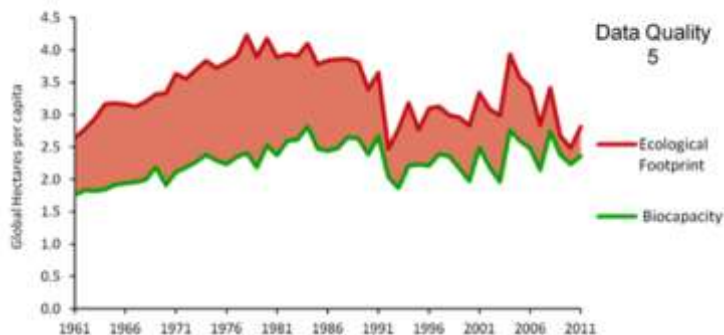
- A biológiai lábnyom: Nyugat és Közép-Európáé: 4,7 „globális hektár”/fő – az elérhető: 2,3! = több mint 100%-os túlfogyasztás
- A bajok forrásai:
 - ipari fejlődés túlzásai
 - nagy balesetek,
 - gazdagság (fogyasztás)
 - nagy népsűrűség

How many Earths does it take to support humanity?

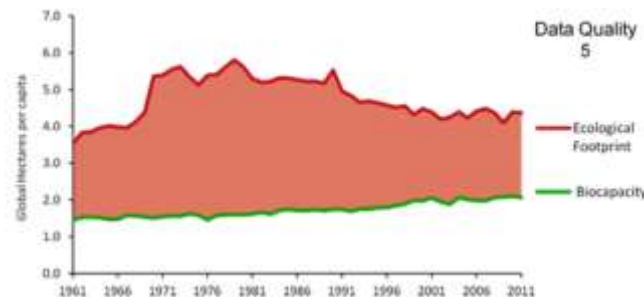

Forrás: Global Footprint Network: World Footprint Do we fit the planet? (2005)
http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/world_footprint/

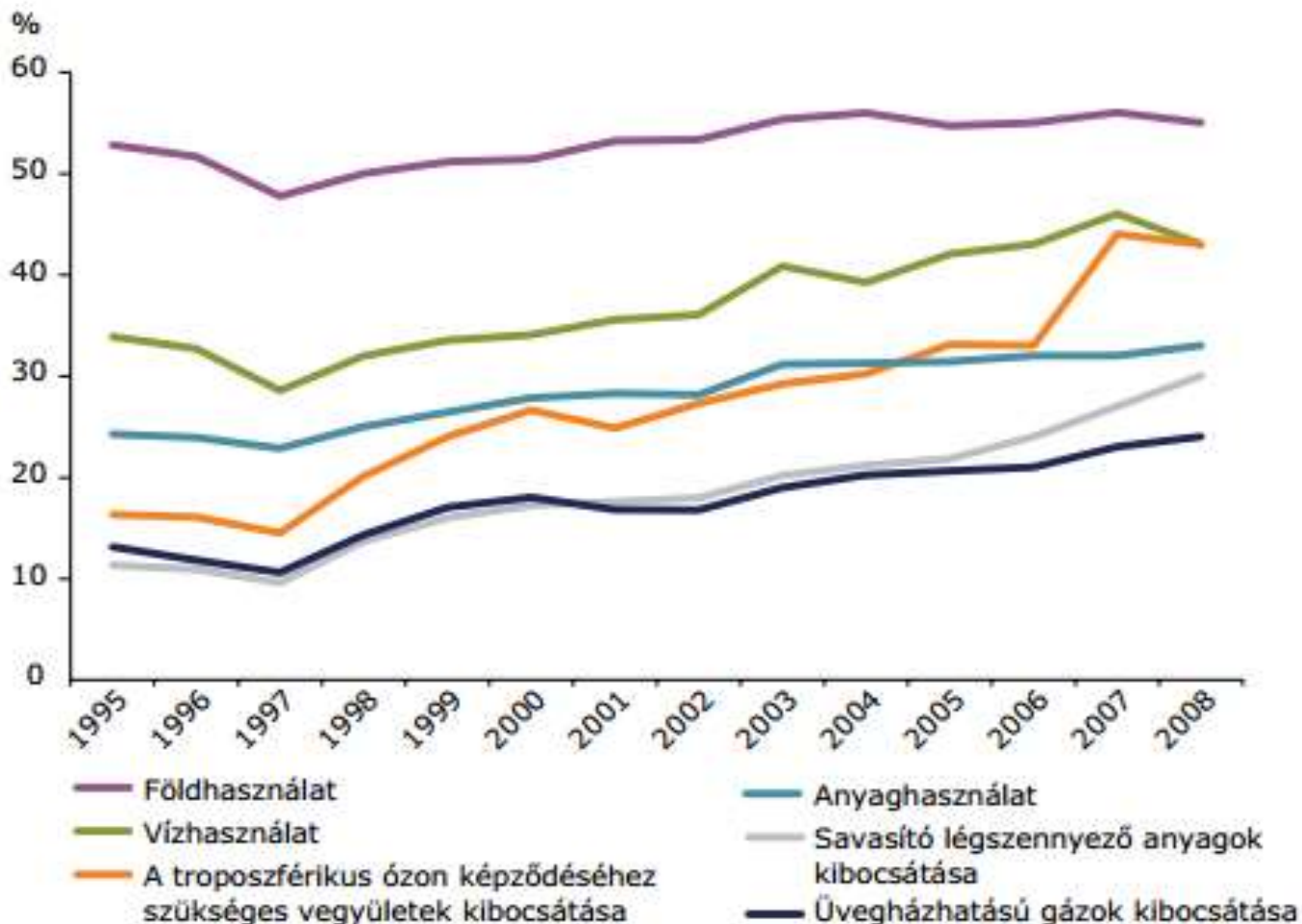
Hungary

Germany

2.3. ábra Az EU-27 teljes végfelhasználói keresletéhez köthető környezeti lábnyom EU határain kívül eső aránya

Európa a terheket részben más országokra hárítja

Forrás:
AZ EURÓPAI KÖRNYEZET ÁLLAPOT ÉS ELŐRETEKINTÉS 2015 ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS, 41. old.

<file:///D:/Document/s/Konyvtar/Intezmenyi%20kiadvanyok,%20advocacy/SOER-Synthesis2015-HU.pdf>

Megjegyzés: A lábnyom a teljes végfelhasználói keresletre vonatkozik, és magában foglalja a háztartási fogyasztást, a kormányzati fogyasztást és a tőkebefektetéseket.

Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA, 2014f); a World Input-Output adatbázisának (WIOD) a JRC/IPTS által végzett elemzése alapján, EC, 2012e.

CO₂ kibocsátás és fogyasztás régióként és fejenként, exporttal, importtal korrigálva, ill. a globális kibocsátás trendje

Figure 1.8 The transfer of CO₂ emissions between developed and developing countries, 1990–2010

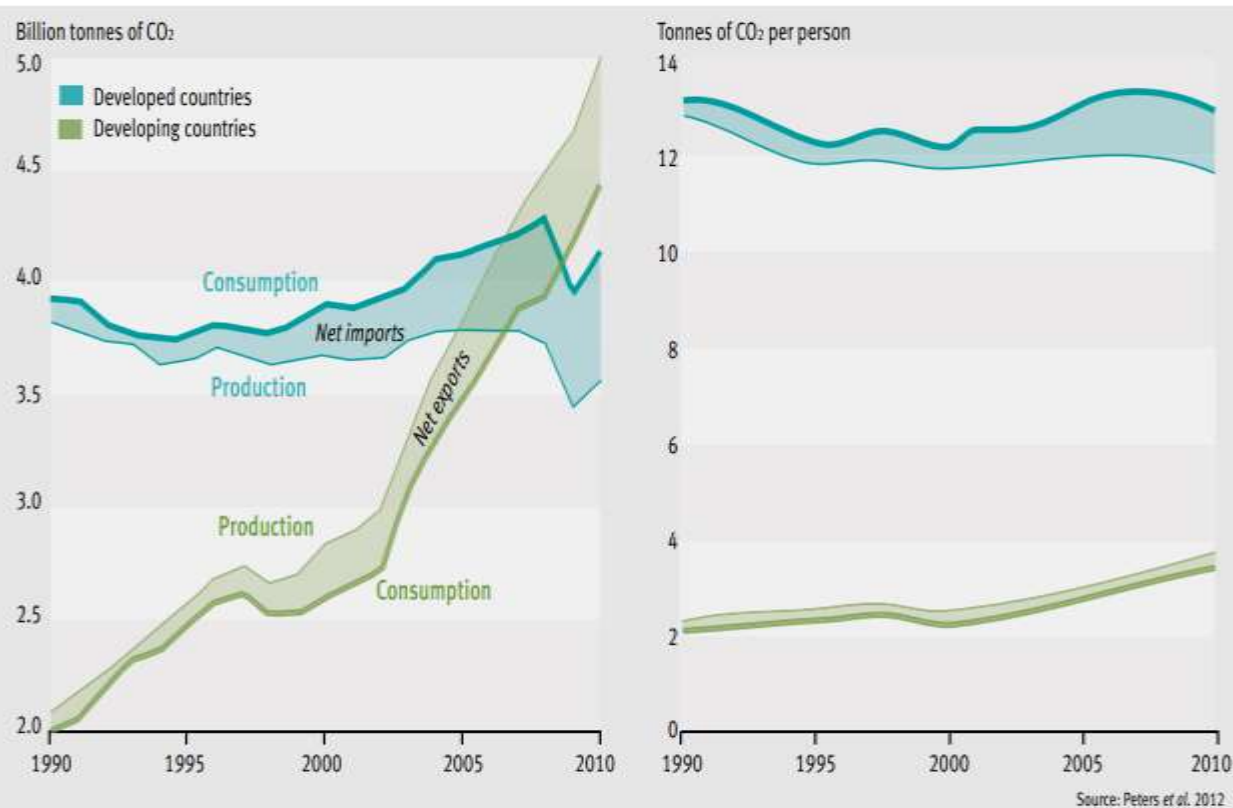
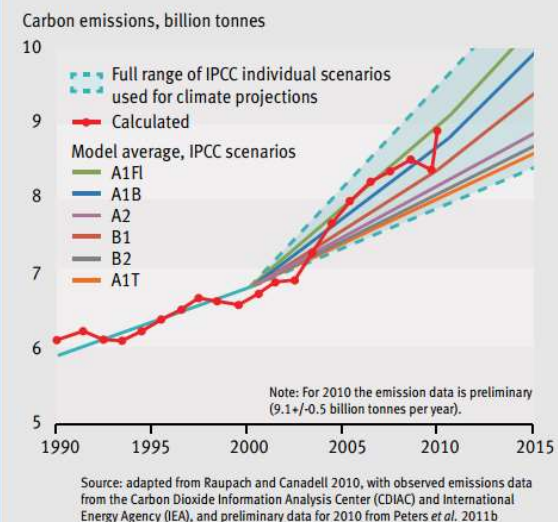

Figure 2.6 Trends in fossil fuel emissions, calculated and IPCC scenarios, 1990–2015

Forrás: UNEP Global Environment Outlook 5, Environment for the future we want, UNEP 2012, 21. és 39. old.

http://www.unep.org/geo/pdfs/geo5/GEO5_report_full_en.pdf

1. sz. táblázat Környezeti tendenciák tájékoztató jellegű összefoglalása

	5-10 év tendenciája	20+ év kilátásai	Haladás a politikai célok felé	További információ a ... szakaszban
A természeti tőke védelme, őrzése és javítása				
Földi és édesvízi biodiverzitás			□	3.3
Földhasználat és talajfunkciók			Nincs cél	3.4
Édesvízkészletek ökológiai állapota			▣	3.5
Vízminőség és a műtrágyák hatása			□	3.6
Légszennyezettség és az ökoszisztémára gyakorolt hatása			□	3.7
Tengeri és tengerparti biodiverzitás			▣	3.8
Az éghajlatváltozás hatása az ökoszisztémákra			Nincs cél	3.9
Erőforrás-hatékonyság és az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság				
Anyagi alapanyag-hatékonyság és anyaghasználat			Nincs cél	4.3
Hulladékgazdálkodás			□	4.4
Üvegházgáz kibocsátások és éghajlatváltozás-enyhítés			▣/▣	4.5
Energiafogyasztás és fosszilis energiahordozók használata			▣	4.6
Közlekedési igények és kapcsolódó környezeti hatás			□	4.7
Levegő, talaj és víz ipari szennyezése			□	4.8
Vízfelhasználás és vízhiány			▣	4.9
Védelem a környezeti egészségi kockázatokkal szemben				
Vízszennyezés és kapcsolódó környezeti egészségi kockázatok			▣/□	5.4
Légszennyezés és kapcsolódó környezeti egészségi kockázatok			□	5.5
Zajártalom (különösen a városi területeken)		n.a.	□	5.6
Városi rendszerek és „szürke” infrastruktúra			Nincs cél	5.7
Éghajlatváltozás és kapcsolódó környezeti egészségi kockázatok			Nincs cél	5.8
Vegyí anyagok és kapcsolódó környezeti egészségi kockázatok			▣/▣	5.9

Tendencia és kilátások tájékoztató jellegű minősítése	A politikai célok felé való haladás tájékoztató jellegű minősítése
Romló tendenciák a jellemzők	▣ Többnyire nem halad a legfőbb politikai célok elérése felé
Vegyes képet mutatnak a tendenciák	□ Részben úton van a legfőbb politikai célok eléréséhez
Javuló tendenciák a jellemzők	▣ Többnyire úton van a legfőbb politikai célok eléréséhez

Áttekintés az EU környezeti állapotáról, 2015

Forrás
 THE EUROPEAN ENVIRONMENT STATE AND
 OUTLOOK 2015 SYNTHESIS REPORT, p. 11
<http://www.eea.europa.eu/soer#tab-synthesis-report> ,

Az Unió hatodik közösségi környezetvédelmi cselekvési programjának (2002 - 2012)

értékelése (COM(2011) 531 végleges, 2011. augusztus 31)

„A környezetvédelmi politika és jogszabályok – a talajról szólók kivételével – fő pillérei már állnak, de a végrehajtás hiányosságai miatt az eredmények még nem mutatkoztak meg” (12. old)

Témakör	Eredmény	Hiányosság
Természet és biodiverzitás	Natura 2000 – összes földterület 17 %-a Teeb-web: az ökoszisztámák és a biodiverzitás közgazdaságtana (www.teebweb.org) a természeti tőke és az ökoszisztémák szolgáltatásainak (anyagi) értékelése Biodiverzitás stratégia COM (2011)244	Biodiverzitás továbbra is csökken Édesvizek jelentős része nem lesz „jó állapotú” 2015 –re (Víz-keretirányelv) Élőhelyek, fajok csak 17 %-a „kedvező állapotú” Nincs átfogó irányelv a talajvédelemről bár a Biz 2006-ban betervezte a javaslatot
Környezet és egészség	Átfogó szabályokat fogadtak el a vegyszerek, a peszticidek és a vízügy területén A levegő SO ₂ -, NO _x - és ólomtartalma az elmúlt kilenc évben csökkent	A szálló por (PM ₁₀) és az ózon még mindig fontos probléma Éjszakai zajszint –EU népesség 40%-a olyan helyen él, ahol a zajszint a WHO ajánlást meghaladja
Természeti erőforrások és hulladék	Cselekvési terv a fenntartható termelésről, fogyasztásról és iparpolitikáról Átfogóbb hulladékkezelési szabályok – életciklus elemzés, újrafelhasználási, újrafeldolgozási és újrahasznosítási célok megállapítása	A gazdasági növekedés még mindig növekvő erőforrás felhasználással jár Az EU erőforrás-behozatal függő. Nem csökken a keletkezett hulladék mennyisége
Éghajlatváltozás	Létrejött a széndioxid-kibocsátás beárzása és a kibocsátáskereskedelem A Kyotói jegyzőkönyvben előírt 8%-os csökkentést túlteljesítik	A globális előrelépést nem sikerült elérni A megújuló energia felhasználási aránya 2010-ben elmarad a tervezett 12%-tól A szállítási ágazatban nő az üvegházhatású gázok kibocsátása

Ökoszisztéma szolgáltatások

PROVISIONING SERVICES

Food

Raw Materials

Fresh water

Medicinal resources

CULTURAL SERVICES

Recreation

Tourism

Spiritual experience

Aesthetic appreciation

REGULATING SERVICES

Local climate and air quality

Carbon sequestration and storage

Extreme events

Soil Erosion and fertility

Waste-water treatment

Pollination

Biological control

HABITAT SERVICES

Species

Genetic diversity

Adapted from the Millennium Ecosystem Assessment's (2005) classification of ecosystem services, the TEEB reports use a number of icons to represent the wide range of services provided by ecosystems and biodiversity.

Rio+20 = Rio de Janeiro, 2012. június 20-22

<http://www.uncsd2012.org>

Fontos, a
Rio+20-hoz
kapcsolódó EU
dokumentumok:

- 1972: Stockholm: Konferencia az emberi környezetről
- 1982: Nairobi „Stockholm + 10”
- 1992: Rio de Janeiro: Környezet és fejlesztés konferencia „Earth Summit”
- 2002: Johannesburg : Világtalálkozó a fenntartható fejlődésről „World Summit on sustainable development”
- 2012: Rio de Janeiro: Konferencia a fenntartható fejlődésről, Rio+20

Rio+20 két fő témája:

Zöld gazdaság (Green economy) +

Megfelelő irányítás (intézményi elem és
finanszírozás)

COM (2011) 363:
Rio+20: A zöld
gazdaság és a jobb
irányítás felé vezető
úton, 2011 június 20;

AZ EU és
tagállamainak közös
hozzájárulása a
konferencia
záródokumentu-
mának
megfogalmazá-
sához, 2011.
november 1.

„Contribution by the
European Union and
its Member States
to the UN
Department of
Economic and Social
Affairs”

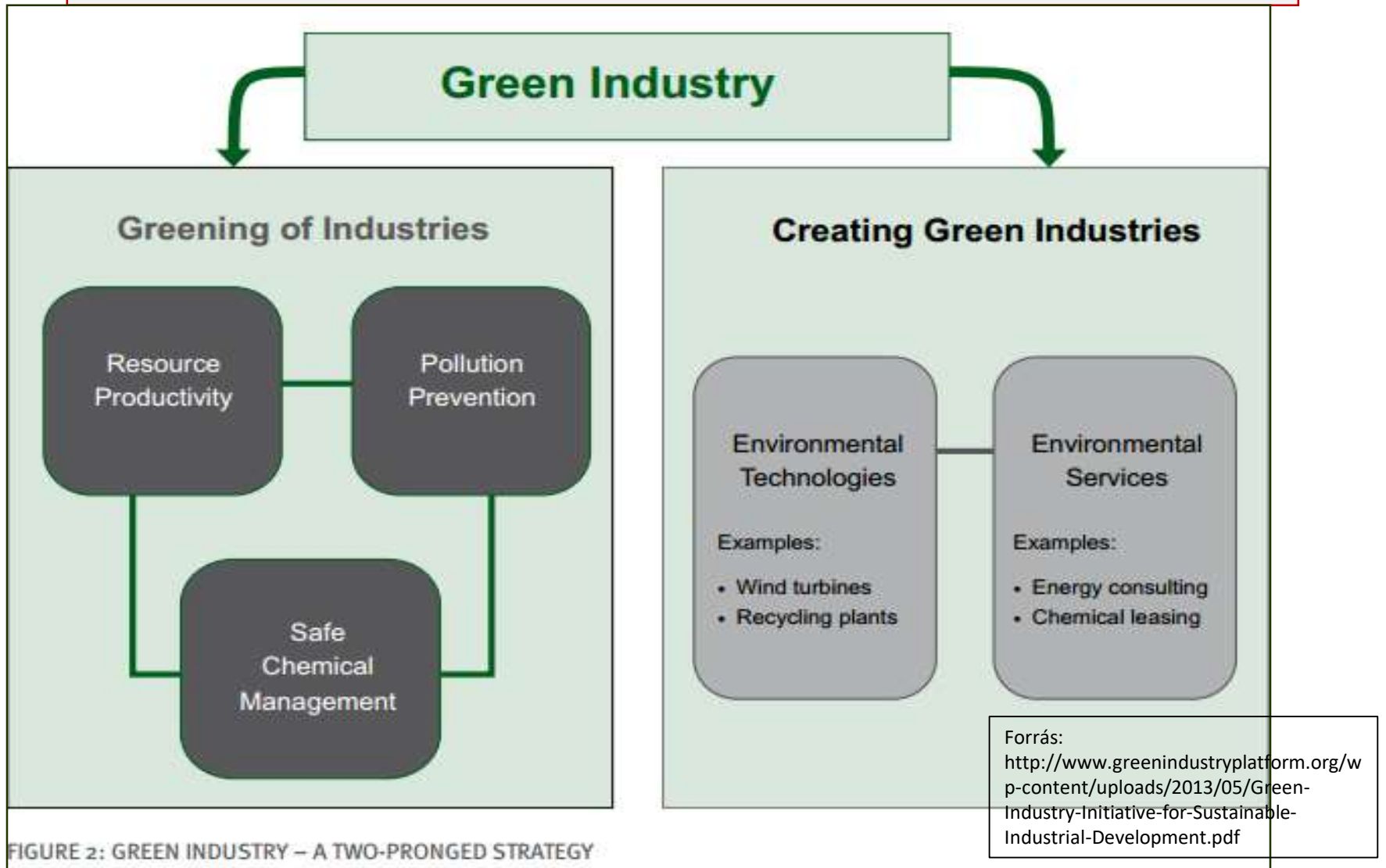
<http://www.uncsd2012.org/rio20/index.php?page=view&type=510&nr=240&menu=20>

Zöld gazdaság definíció:

„képes növekedést és fejlődést biztosítani, miközben javítja az emberek jólétét, tisztességes munkahelyeket teremt, csökkenti az egyenlőtlenségeket, kezeli a szegénység problémáját és megőrzi azt a természeti tőkét, amelytől mindannyian függünk”
Biz Komm, 5. old

- A Fenntartható Fejlődés Bizottságát felváltják egy minden ország részvételével működő magas szintű politikai fórummal
- A UNEP kormányzó tanácsában valamennyi tagállam részt vehet, költségvetése a rendes ENSz költségvetés része („Környezetvédelmi közgyűlés”)
- 30 szakértőből álló bizottság 2014-ig jelentést dolgoz ki a fenntartható fejlődés finanszírozásának lehetőségeiről

Zöld gazdaság

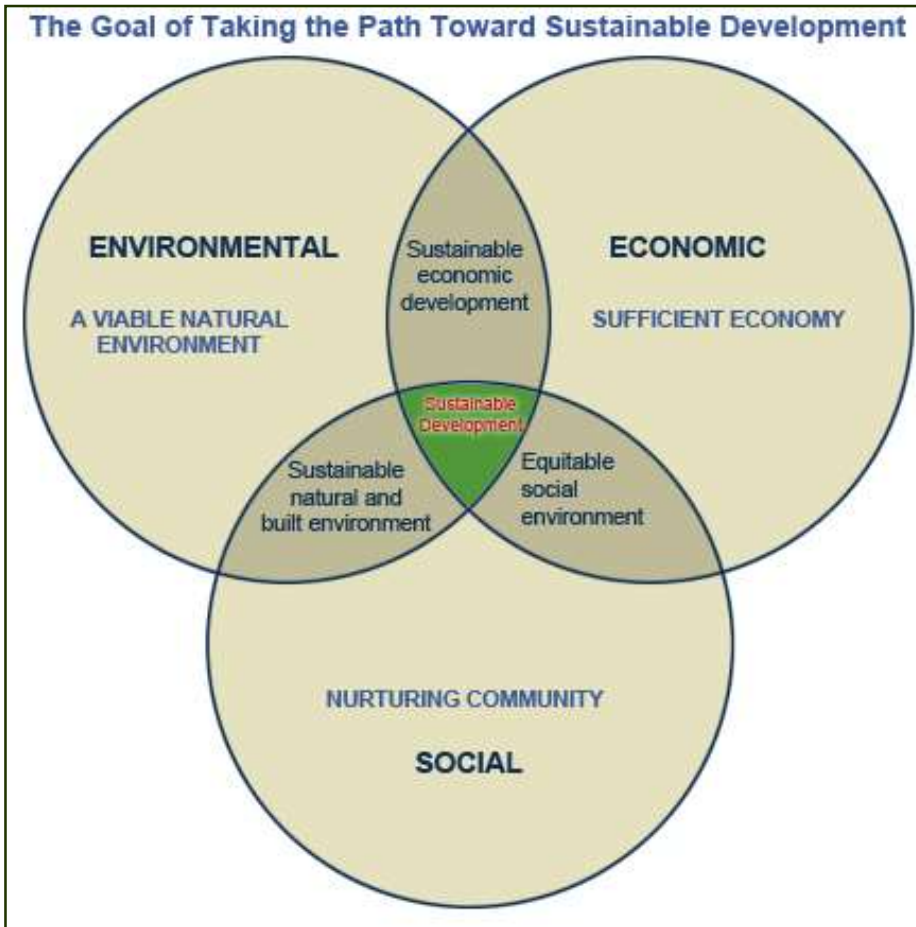

- Termelékenység javítása (erőforrások hatékony felhasználásának fokozása)
- Környezetre gyakorolt hatás minimalizálása
- Egészségkárosodás kockázatának minimalizálása

Fenntartható fejlődés megközelítései

Fenntartható fejlődés: gazdasági, társadalmi és környezeti összetevők

Első modell

Az első modell kritikája

Brundtland Bizottság, 1987: Fenntartható fejlődés: „a jelenlegi nemzedékek szükségleteit úgy kell kielégíteni, hogy az ne veszélyeztesse a jövő nemzedékek saját szükségleteinek kielégítésére való képességét”.

Rio+20 - sovány eredmények

- „Outcome document”
 - „A jövő, amit akarunk” (The future we want) Ld. ENSZ Közgyűlés, 66/288 határozata (A/Res/288, 2012. szeptember 11)
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/476/10/PDF/N1147610.pdf?OpenElement>
 - Fenntartható fejlődés három pillére: gazdasági, társadalmi, környezeti
 - Jogi kötelezettséget nem tartalmaz, a nem kormányzati szervek nagyon kritizálják semmitmondása miatt
- Az államok vállalták, hogy kormányközi tárgyalások útján kidolgozzák a **Fenntartható fejlődés céljait** (Sustainable Development Goals) így készülnek az ENSZ Milleniumi célok utáni időszakra (2015 utánra).
- **Intézményi erősítés**
- **Zöld gazdaság** (fenntartható fejlődéssel és a szegénység megszüntetésével) lesz a központi gondolat
 - A GDP helyett a fenntartható fejlődés új mérőegységét keresik
- **Mintegy 700 egyéni vállalás** – országok, nagyvállalatok (513 milliárd USD felajánlás – pl.. fenntartható energiahasználat kialakítására)

VILÁGUNK ÁTALAKÍTÁSA: A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS 2030-IG SZÓLÓ PROGRAMJA

Elfogadta az ENSZ Közgyűlése 2015 szeptember 27-én. A/RES/70/1

- 1. A **szegénység** összes formájának felszámolása mindenhol
- 2. Az **éhezés** megszüntetése, az élelmiszer biztonság és a fejlett táplálkozás megteremtése és a **fenntartható mezőgazdaság** támogatása
- 3. Az **egészséges** élet és a **jól-lét** biztosítása minden egyes generáció, minden tagjának
- 4. A mindenki számára **elérhető** és **méltányos, minőségi oktatás**, és emellett az **élethosszig való tanulás** lehetőségeinek megteremtése mindenki számára
- 5. A **nemi egyenlőség** megvalósítása és minden nő és lány társadalmi szerepének megerősítése
- 6. A **víz és a szennyvízkezelés** elérhetőségének és fenntartható használatának biztosítása mindenki számára
- 7. A **megfizethető, megbízható, fenntartható és modern energiához való hozzáférés** biztosítása mindenki számára
- 8. A **tartós, inkluzív és fenntartható gazdasági fejlődés**, a teljes és hatékony foglalkoztatás és a **tisztességes munka** megteremtése mindenki számára
- 9. **Ellenálló infrastruktúra** kiépítése, az inkluzív és **fenntartható iparosítás** előmozdítása és az **innováció** ösztönzése

VILÁGUNK ÁTALAKÍTÁSA: A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS 2030-IG SZÓLÓ PROGRAMJA

Elfogadta az ENSZ Közgyűlése 2015 szeptember 27-én. A/RES/70/1

- 10. Az országok **közötti** és az országokon **belüli egyenlőtlenségek csökkentése**
- 11. A **városok** és emberi lakóhelyek befogadóvá, biztonságossá, ellenállóvá és fenntarthatóvá tétele
- 12. **Fenntartható fogyasztási és termelési minták** kialakítása
- 13. Sürgős lépések megtétele a **klímaváltozás** és hatásainak leküzdésére
- 14. Az **óceánok**, tengerek és a **tengeri erőforrások megőrzése és fenntartható használata** a fenntartható fejlődés érdekében
- 15. A szárazföldi **ökoszisztémák fenntartható használatának** védelme, **visszaállítása** és támogatása, az **erdők fenntartható** használata, az **elsivatagosodás** leküzdése, a **talajdegradáció** megállítása és a pusztulás visszafordítása, és a **biodiverzitás** további csökkenésének megállítása
- 16. **Békés és befogadó társadalmak** megteremtése a fenntartható fejlődés érdekében, az **igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés** biztosítása mindenki számára és a hatékony, elszámoltatható és mindenki számára nyitott intézményi háttér kiépítése minden szinten
- 17. A **végrehajtás eszközeinek megerősítése** és a fenntartható fejlődés megteremtéséhez szükséges **globális partnerség** újjáélesztése

2. Az EU környezetvédelmi politikájának és jogának kialakulása

***Róma – EEA – Maastricht –
Amszterdam - Lisszabon***

Az EU környezetvédelmi politikájának és jogának kialakulása

Az EEA előtti állapot

- Római Szerződés (EKSZ, 1957): hallgat róla
- 1967: veszélyes anyagok osztályozása, csomagolása, jelölése: első irányelv, amely preambuluma említi a tagállamok környezetvédelmi szabályainak relevanciáját
- 1972: megjelenik a környezetvédelem (kv) a Párizsi Nyilatkozatban
- Első Akcióprogram (Cselekvési Program): 1973-1977 (a közös cselekvés irányait megjelölő politikai dokumentum) benne: 11 a közösségi környezetjog 11 alapelve
- „Spillover”: közös piac → negatív környezetvédelmi verseny: meg kell akadályozni → közösségi kv szabályozás

Az EEA és Maastricht között

- EEA beiktatja a kv-ről szóló VII. címet az EKSZ-be (130 r-s-t cikkek) → jogalkotás
Célok:
 - * a környezet megőrzése, védelme, és minőségének javítása
 - * az emberi egészség megóvásához való hozzájárulás
 - * a természeti erőforrások megfontolt és ésszerű (prudent and rational) hasznosításának biztosítása.

Elvek:

- * az EK tetteit vezesse a megelőzés elve
- * a környezeti kárt a bekövetkezés helyén kell orvosolni,
- * a szennyező fizet
- * a környezetvédelem váljon a többi EK politika részévé.

+ Felhatalmazás: EK részes lehet környezetvédelmi egyezményekben

Maastrichttől Amszterdamig

- Maastricht megváltoztatja az Európai Közösség céljait: (ld.: 2. cikk bővítése)
 - fenntartható és nem inflációs fejlődés a környezet tiszteletben tartásával
 - az életszínvonal és az életminőség emelése
- Kibővül a 130r egy negyedik céllal:
 - A közösségi politikának elő kell mozdítania a regionális és világméretű problémák megoldását célzó intézkedéseket.
- Az alapelvek közé bekerül az elővigyázatosság elve
- A többségi döntés lesz a fősabály a korábbi egyhangúság helyett

Az EU környezetvédelmi politikájának és jogának kialakulása

Az ASZ újításai

- A környezetvédelem **integrálása** a Közösség többi politikájába és gyakorlatába **alapelvvé vált a (Lisszabon utáni) EUMSZ 11. cikkében**, amely egyben kodifikálta a **fenntartható fejlődés elvét is**:

11. cikk

*A környezetvédelmi követelményeket - különösen a fenntartható fejlődés előmozdítására tekintettel - **be kell illeszteni** a... közösségi **politikák** és tevékenységek **meghatározásába és végrehajtásába**.*

Döntéshozatal: az **együttdöntés** az uralkodó (együttműködés helyett)

kivételek: adó, vízgazdálkodás, területrendezés és földhasználat, energiaellátás

Környezet magas szintű védelme a Közösség egyik feladata (Lisszabon utáni EUSz 3. cikk (3))

Lisszaboni Szerződés

A két alapszerződésben nincs fontos változás, de az Alapjogi Charta 37. cikke szerződési erőt kapott. (integráció elve, de csak állami feladat)

*„A magas színvonalú környezetvédelmet és a környezet minőségének javítását **be kell építeni az uniós politikákba, és a fenntartható fejlődés elvével összhangban biztosítani kell megvalósulásukat.**”*

Cselekvési programok

„Jóllét bolygónk felélése nélkül”

(Living well, within the limits of our planet)

A Hetedik Cselekvési Program (2014-2021) prioritásai

1. Az Európai Unió természeti tőkéjének védelme, megőrzése és fejlesztése
2. Erőforrás-hatékony, zöld és versenyképes uniós gazdaság kialakítása
3. Az uniós polgárok megóvása a környezettel kapcsolatos terhelésektől, valamint az egészségüket és jólétüket fenyegető kockázatoktól

Főbb célok:

- erőforrás hatékony gazdaság
- alacsony szén-dioxid kibocsátású gazdaság
- a természeti tőke védelme
- a polgárok egészsége és jóléte (well-being)

1-5. Cselekvési Program:
szektorális megközelítés

Horizontális prioritások

4. A környezeti jogalkotás előnyeinek maximalizálása a végrehajtás javításával
5. A környezetpolitika ismeret- és tudományos alapjának javítása;

Cselekvési programok

„Jólét bolygónk felélése nélkül”

(Living well, within the limits of our planet)

A Hetedik Cselekvési Program (prioritásai (folyt.))

6. környezet- és éghajlat-politikával összefüggő beruházások feltételeinek biztosítása és a környezeti externáliák kezelése;
7. A környezet jobb integrálása a többi politikába és azok koherenciájának növelése

Szembenézés a helyi, regionális és globális kihívásokkal

8. Az Európai Unió városainak fenntarthatóbbá tétele
9. A regionális és globális környezeti és éghajlat-változási kihívások uniós kezelésének hatékonyabbá tétele

A fenntartható fejlődés megújított stratégiája (SDS), 2006 nyara

Az Európai Tanács 10117/06 sz. dokumentuma

- „A fenntartható fejlődés azt jelenti, hogy a jelenlegi nemzedékek szükségleteit úgy kell kielégíteni, hogy az ne veszélyeztesse a jövő nemzedékek saját szükségleteinek kielégítésére való képességét”. (SDS 1 pont)

Prioritások

- Az éghajlatváltozás és a tiszta energia
- Fenntartható közlekedés
- Fenntartható fogyasztás és termelés
- A természeti erőforrások megőrzése és az azokkal való gazdálkodás
- Közegészségügy
- Társadalmi integráció, demográfia és migráció
- A szegénységgel és a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos globális kihívások

Első jelentés a végrehajtásról: 2007 okt. 22 (COM (2007) 642 final)

Legutóbbi: , 2009.július 24. COM(2009) 400 végleges

Ld. még az Eurostat monitoring reportját:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-31-11-224/EN/KS-31-11-224-EN.PDF

A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS JELZŐI

—

AZ EU TELJESÍTMÉNYE 2000 ÉS 2014 KÖZÖTT

Forrás: Sustainable Development in Europe
2013 monitoring report of the EU sustainable
development strategy, Eurostat, 2013, 8. old.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OF_F PUB/KS-02-13-237/EN/KS-02-13-237-EN.PDF

Table 0.1: Evaluation of changes in the SDI headline indicators (EU-27, from 2000) (1)

SDI theme	Headline indicator	Evaluation of change in the EU-27
Socioeconomic development	Real GDP per capita	
Sustainable consumption and production	Resource productivity	
Social inclusion	People at risk of poverty or social exclusion (*)	
Demographic changes	Employment rate of older workers (?)	
Public health	Life expectancy at birth (**)	
Climate change and energy	Greenhouse gas emissions	
	Share of renewable energy in gross final energy consumption (**)	
	Primary energy consumption	
Sustainable transport	Energy consumption of transport relative to GDP	
Natural resources	Common bird index	
	Fish catches from stocks outside safe biological limits	
Global partnership	Official development assistance (**)	
Good governance	[No headline indicator]	:

(*) From 2008 (**) From 2004

Európa 2020 –COM(2010) 2020 végleges

A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE

EURÓPA 2020

Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája

„A Bizottság azt javasolja, hogy öt területen – foglalkoztatás, kutatás és innováció, éghajlatváltozás és energia, oktatás, valamint a szegénység elleni küzdelem – tűzzünk ki a törekvéseinket vezérlő és 2020-ig megvalósítandó, mérhető uniós célokat, amelyekből nemzeti célokat kell majd levezetni.”

- **Intelligens növekedés:** tudáson és innováción alapuló gazdaság kialakítása.
- **Fenntartható növekedés:** erőforrás-hatékonyabb, környezetbarátabb és versenyképesebb gazdaság.
- **Inkluzív növekedés:** magas foglalkoztatás, valamint szociális és területi kohézió jellemezte gazdaság kialakításának ösztönzése.

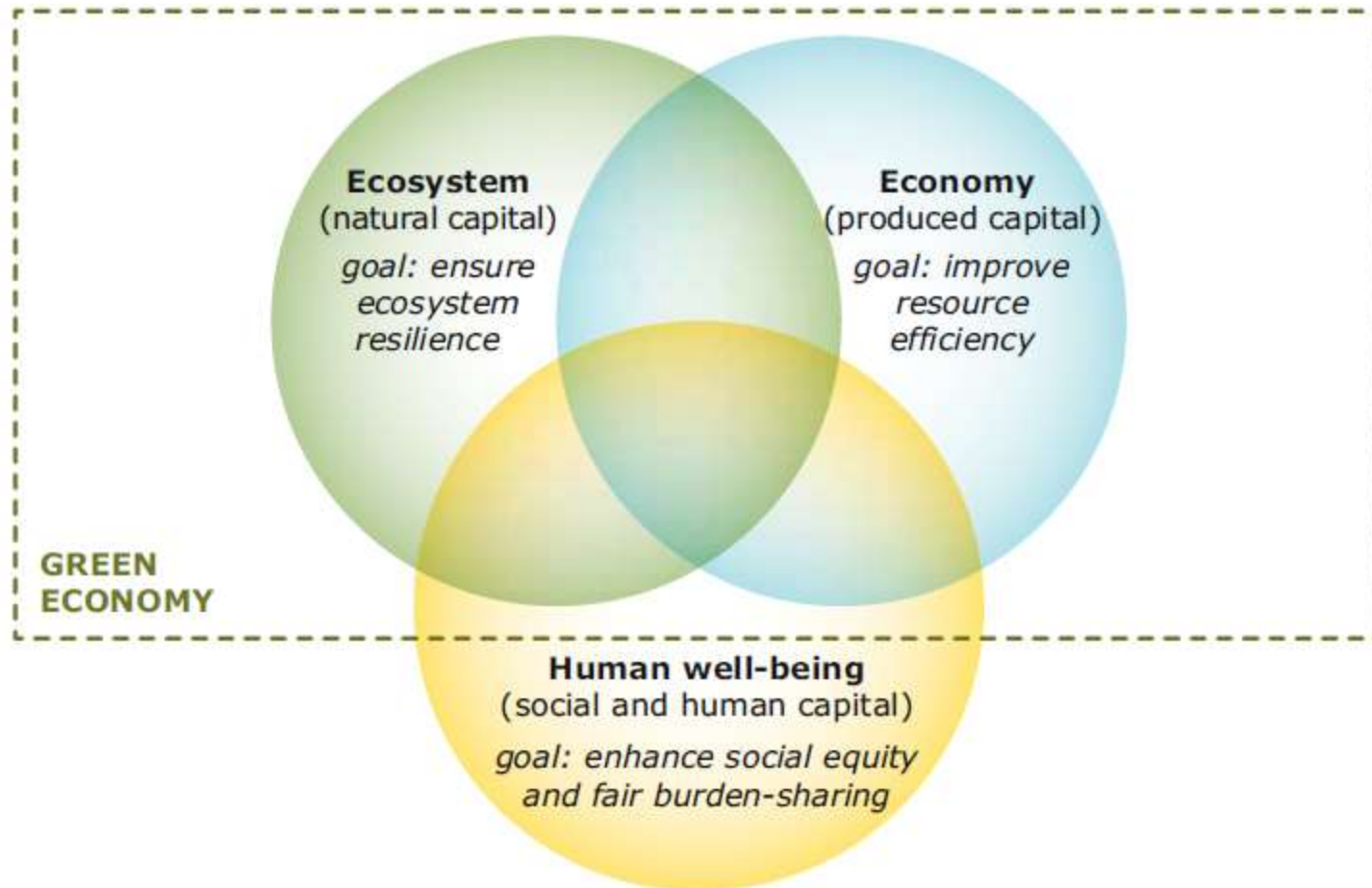
Az Európa 2020 stratégia célkitűzései¹

Uniós/ tagállami célkitűzések	Foglalkoztatási ráta (%)	K+F a GDP %-ában	Széndioxid-kibocsátás-csökkentési célkitűzések ²	Megújuló energia	Energia-hatékonyság – az energiafogyasztás csökkentése millió tonnában	Korai iskolaelhagyás %-ban	Felsőoktatás %-ban	A szegénység vagy társadalmi kirekeszttség által veszélyeztetett emberek arányának csökkentése
Az EU kiemelt célja	75%	3%	-20% (az 1990-es szinthez képest)	20%	az energiahatékonyság 20%-os növelése, amely 368 millió tonna kőolaj-egyenértéknek felel meg	10%	40%	20,000,000

HU	75%	1,8%	10%	14,65%	2,98	10 %	30,3%	450,000
----	-----	------	-----	--------	------	------	-------	---------

Fenntartható fejlődés – zöld gazdaság

Figure 2.1 The 'green economy' concept in the context of sustainable development

Source: European Environment Agency.

3.

A környezetpolitika "alkotmányos" és jogi alapjai

*Célok, elvek, jogalapok, jogforrások, hatáskörök,
intézmények*

A környezetvédelmi célok

EUSZ 3. § (A Lisszaboni Szerződés /LSz/ után!)

„Az Unió Európa **fenntartható fejlődéséért** munkálkodik, amely **kiegyensúlyozott gazdasági növekedésen**, ...és[olyan] szociális piacgazdaságon alapul, amely a **környezet minőségének magas fokú védelmével és javításával párosul**”

EUMSZ 191. § (1): az EU környezetpolitikájának célkitűzései:

- a **környezet minőségének** megőrzése, védelme és javítása;
- az **emberi egészség** védelme;
- a természeti **erőforrások** körültekintő és ésszerű hasznosítása;
- a **regionális vagy világméretű** környezeti problémák leküzdésére, **és különösen az éghajlatváltozás elleni küzdelemre** irányuló **intézkedések ösztönzése** nemzetközi szinten.

(2) A Közösség környezetpolitikájának célja a **magas szintű védelem**...

Az éghajlatváltozás elleni küzdelmet a LSZ nevesítette – ez az új elem

Az EU környezetpolitikájának alapelvei

A megelőzés elve

Az **előrelátható** szennyeződés, környezet-terhelés megelőzendő, a már zajló folytatása megszakítandó

Az elővigyázatosság elve (Maastrichti Szerződés)

A **teljes tudományos bizonyosság hiánya** nem zárja ki a káros folyamatok elleni fellépést, különösen ha visszafordíthatatlan, vagy rendkívüli mértékű károsodás fenyeget. (Egyesült Királyság v. Bizottság - BSE-ügy, kergemarha-kór)

A szennyező fizet elve

Fedezze a költségeket és riasszon el. (Gátolja a potyautasságot és a közjavak magáncélú használatát) (C-293/97 The Queen v. Secretary of State for the Environment and Ministry for Agriculture – farmerek és a nitrátokból származó szennyeződés elleni fellépésről szóló EGK irányelv jogszerű)

A környezeti kárt (ártalmat) a forrásánál kell kiküszöbölni

Első Cselekvési Programban, de azóta szerepe nem elsődleges

A magas szintű védelem mint **cél** és elv

Érvényesítése során a különböző régiók eltérő helyzetét figyelembe kell venni.

A környezetvédelem követelményeinek integrálása a közösségi politikák és tevékenységek meghatározásába és végrehajtásába

A környezetvédelmi jogalkotás alapjai

EUMSZ 114. § Jogközelítés (Jogharmonizáció)

- (1) bekezdés: A Tanács és az EP rendes jogalkotási eljárás keretében meghatározza azokat a tagállami jogszabályok közelítésére vonatkozó intézkedéseket, amelyek tárgya a belső piac megteremtése és működése.
- (3) bekezdés: A Bizottság javaslataiban a *környezetvédelem magas szintjét* veszi alapul.
- (4) bekezdés: **Védelmi záradék:** A tagállam a környezet védelmére hivatkozva ellenállhat a közelítési törekvésnek és nemzeti intézkedést fenntarthat vagy
- (5) bekezdés: ha speciális nemzeti problémáról van szó (harmonizáció után merült fel) + új tudományos tény támasztja alá, tagállam szigorúbb szabályt vezethet be.

De ezt közölni kell a Bizottsággal. A **Bizottság jóváhagyja**, ha

- nem önkényes megkülönböztetésre szolgál
- nem álcázott kereskedelemkorlátozó eszköz
- nem akadályozza a belső piac működését

Ha vita van a Bizottság és a tagállam vagy a többi tagállam és a derogáló között (joggal való visszaélés merül fel), közvetlenül mehetnek a Bírósághoz

A környezetvédelmi jogalkotás alapjai

EUMSZ XX. CÍM Környezet

- 191 § (a már megismert) célok, elvek, mérlegelés tényezői, nki együttműködés

192. §

- Az Európai Parlament és a Tanács **rendes jogalkotási eljárás** keretében, valamint a Gazdasági és Szociális Bizottsággal és a Régiók Bizottságával **folytatott konzultációt követően határoz az Unió környezetvédelmi tevékenységeiről.**
- Kivétel (különleges jogalkotási eljárás): A Tanács konzultációs eljárás nyomán (amelyben a Parlamenttel, a GSZB-vel és a Régiók Bizottságával konzultál) **egyhangú** döntést hoz (a 114. cikk sérelme nélkül)
 - az elsősorban **adójellegű** rendelkezésekről,
 - a **területrendezés és földhasználat**, (kivéve az általános kérdéseket és a hulladéklerakást)
 - a **mennyiségi vízgazdálkodás**
 - az energiaellátás és az **energiaforrások közötti választás** érzékeny kérdéseiről
- A Tanács **rendes jogalkotással** határoz a cselekvési programokról, amelyek az elsődleges célokat kitűzik.
- A Közösségi politika végrehajtását és finanszírozását a tagállamok biztosítják (bár vannak kivételek)

A környezetvédelmi jogalkotás alapjai

- Ha egy környezetvédelmi intézkedés aránytalan anyagi terheket ró a hatóságokra, akkor - a szennyező fizet elv sérelme nélkül - a Tanács rendelkezik
 - átmeneti derogációkról vagy
 - a Kohéziós Alapból fizetendő támogatásról. (támogatható projekt elég nagy ahhoz, hogy szignifikáns javulást érjen el vízellátás, szennyvíztisztítás, talajszennyezés területén)

193. § (a legkisebb szigor klauzulája)

- A Közösségi intézkedések nem zárják ki, hogy a Tagállam **szigorúbb védelmi intézkedéseket** tartson hatályban vagy hozzon meg, ha ezek az **EUMSZ-szel összeegyeztethetőek** és a **Bizottsággal** közlik azokat. (nincs határidő, nem dönthet róla)
- Ld. ezen kívül a Közösség nemzetközi szerződéseit

Hatáskörmegosztás: nemzeti és uniós hatáskörök

EUMSZ 4. cikk (2) bekezdés:

- A **környezetvédelem megosztott hatáskör**: mind nemzeti mind uniós hatáskör van/lehet e kérdésekben
- A tagállam szabályozhatja, kivéve, ha az Unió szabályoz egy kérdést (előfoglalás):
 - tagállamnak tartózkodnia kell a szabályozástól
 - szupremácia elve: nemzeti jog nem lehet az EU joggal ellentétes (ha rendelet alkotott az Unió: hatályon kívül kell helyezni a nemzeti szabályt, ha irányelvet: szigorúbb lehet a nemzeti szabály)

Intézmények

Európai Környezeti Hivatal
Koppenhága, www.eea.europa.eu

- 1990-ben alapították jogilag, de csak 1994 óta működik, miután sikerült a székhelyben (Koppenhága) megállapodni. A Bizottságtól független, önálló szerv.
- **Fő feladat:** a Közösség és a Tagállamok és a lakosság ellátása objektív megbízható és összehasonlítható információkkal azért, hogy lehetővé váljon
 - a környezetvédelmi intézkedések megtétele
 - hatásuk felmérése
 - a nyilvánosság megfelelő tájékoztatása.
- **Működés:**
 - A Tagállamokban működő szervekből épített hálózatra támaszkodik
 - 4 évente összefoglaló jelentést ad ki. (Legutóbbi: 2007)
- EUMSZ 191. cikk (3): EU környezetpolitikája során figyelembe veszi a tudományos adatokat → a Hivatal feladata összehasonlító adatok gyűjtése

Európai Vegyianyag Ügynökség

- Helsinkiben http://ec.europa.eu/echa/home_hu.html
- Létrehozta: „REACH” (1907/2006/EK) rendelet a vegyi anyagok regisztrálásáról, értékeléséről, engedélyezéséről és korlátozásáról
- 2007. június 1-jén kezdte meg
2008. június 1-jétől vált teljesen működőképessé.
- Cél:
 - Európa-szerte összehangolni a vegyi anyagok kezelését,
 - technikai és tudományos tanácsadás, iránymutatás

„Intézmények”

Life+

- Az Európai Parlament és A Tanács 614/2007/EK Rendelete a környezetvédelmi célú pénzügyi eszközről HL L 149/1., 2007. 6.9.
- 2007 (2008) – 2013 dec. 31.
- Összesen 2143 millió euro:
 - LIFE+ „Természet és biodiverzitás”,
 - LIFE+ „Környezetvédelmi politika és irányítás”
 - LIFE+ „információ és kommunikáció”.
- A 6. Cselekvési Programot erősítendő
- 2012 évi döntés: 202 projekt **75 milliárd forint** (268 millió euro) a 27 országban

4. A szabályozás területei

4.1. Horizontális szabályok

4.2. Szektorális szabályok

A szabályozás területei – horizontális szabályok

Környezeti hatásvizsgálat (85/337/EK) irányelv

Újrakodifikálta a 2011/92/EU irányelv

(2011. december 13., OJ L 26/3 2012.1.28)

Alkalmazási kör:

Köz- és magánprojektek, “amelyek valószínűleg *jelentős hatást* gyakorolnak a környezetre”

Projekt:

- „épületek vagy egyéb létesítmények kivitelezése,
- egyéb beavatkozások a természetes környezetbe és tájba, beleértve az ásványkincsek kiaknázását is” (1. cikk);

Kivétel:

- nemzetvédelmi beruházások
- különleges nemzeti jogszabállyal eszközölt beruházások

Feladat: “A tagállamok meghoznak minden olyan intézkedést, amely ahhoz szükséges, hogy az engedély megadása előtt *többek között a jellegüknél, méretüknél vagy elhelyezkedésüknél fogva a környezetre várhatóan jelentős hatást gyakorló projektek engedélyezése kötelező legyen*, és esetükben *hatásvizsgálatot végezzenek*. Ezeket a projekteket a 4. cikk határozza meg.” (2. cikk (1) bek.

A szabályozás területei – horizontális szabályok

A környezetre gyakorolt **“jelentős hatás”**-t az irányelv nem definiálja (tagállami hatóság dönt, konkrét mértékhez kötés nem megfelelő – C-392/96.)

I. melléklet: olyan **projektek**, amelyek esetében **kötelező** /pl.: olajfinomító, hőerőmű 300 MW felett, nukl. hulladéklerakó, vasmű, nagy vegyigény, autópálya, vasút/

II. Melléklet: amelyeknél **nem kötelező, kivéve, ha valószínű**, hogy jelentősek a környezeti hatások 12 gazdálkodási ágazatban, 6-15 művelet, beruházás, pl.: sílift, hulladékgyűjtő telep, cukorgyár, disznó-hizlalda

III. Melléklet: **A közzeendő információ** részletezése – a jelentős hatás megítélésének szempontjairól való döntéshez szükséges dokumentáció

A hatásvizsgálat tárgya (3. cikk):

A környezeti hatásvizsgálat minden egyedi esetre vonatkozóan megfelelő módon **azonosítja, leírja és értékeli** az egyes projektek **közvetlen és közvetett** hatásait a következő tényezőkre:

- emberek, állat- és növényvilág;
- talaj, víz, levegő, éghajlat és a táj;
- anyagi javak és a kulturális örökség;
- a fentiek közötti kölcsönhatás.

Vizsgálat lépései:

A projektgazda info-t szolgáltat III. Melléklet szerint: projekt leírás, elvetett alternatívák, az érintett környezet leírása, a hatások leírása, a kvédelmi intézkedések felsorolása, mindezek nem technikai összefoglalása (5. cikk)

Ha másik államban is várhatóan jelentős hatás: be kell vonni (7. cikk)

Stratégiai hatásvizsgálat (környezeti jelentés) (2001/42/EK irányelv)

Alkalmazási kör: A valószínűleg jelentős hatással bíró nemzeti, regionális vagy helyi **tervek és programokra** (kivéve nemzet- és polgári védelem, pénzügyi tervek)

Vizsgálat lépései:

- a) **Környezeti jelentés készítése:** ebben azonosítják, leírják és értékelik a terv vagy program megvalósításának, valamint – annak célkitűzéseit és földrajzi hatályát figyelembe vevő – ésszerű alternatívák megvalósításának valószínűsíthető jelentős környezeti hatásait.
- b) nyilvános konzultáció a tervről/programról és a jelentésről
- c) konzultáció más államokkal, ha ott is jelentős hatás várható
- d) döntés a tervről tájékoztatás a konzultációk eredményének a beépítéséről

A szabályozás területei – horizontális szabályok

A 2010/75/EU IRÁNYELV (2010. november 24.) az ipari kibocsátásokról (a környezetszennyezés integrált megelőzése és csökkentése - IPPC) (A 2008/1/EK irányelv átdolgozása) – MEGELŐZÉS ELVE!

Cél: egylépcsős engedélyezés – a környezeti médiumok közötti szennyezés-átterelés meggátlása, a kibocsátás minimumra csökkentése **az elérhető legjobb technikán** (BAT – best available technology) alapuló határértékek megállapításával

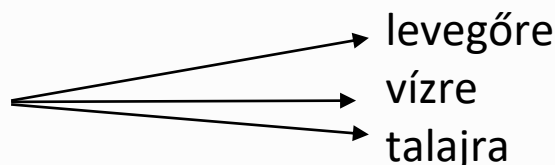
De: nem kötelező egységes kv-i engedélyező hatóság tagállami szinten

Alkalmazási kör (ld.: I. melléklet): energiaipar, fémelőállítás- és feldolgozás, ásványipar, vegyipar, hulladékfeldolgozás, vágóhíd → engedélykötelesek

Új létesítményekre: 1999-től, létezőkre 2007 októberétől

A létesítési **engedélynek** tartalmaznia kell:

Kibocsátási **határértéket**

Helyi kibocsátási értékeket írnak elő, az adott létesítményre (BAT alapján)

IPPC irányelv 3 legfontosabb alapelve:

- Környezeti károk megelőzése
- Károk legkisebbre való mérséklése (BAT)
- A jogsértéssel keletkezett károk helyreállításának elve (szennyező fizet elve)

A szabályozás területei – horizontális szabályok

- „az elérhető legjobb technikák”: a tevékenységek fejlődésében és működési módszereikben a leghatékonyabb és legelőrehaladottabb szint, amely jelzi egyes technikák gyakorlati alkalmazását arra, hogy alapját képezzék a kibocsátási határértékeknek, melyeket a kibocsátások és a környezet egészére való hatás megelőzésére vagy, ahol az nem lehetséges, a csökkentésére állapítanak meg:
- „technikák”: magukban foglalják az alkalmazott technológiát, valamint a létesítmény tervezésének, építésének, karbantartásának, üzemeltetésének és leállításának módját,
 - „elérhető”: azok a technikák, amelyeket olyan mértékben fejlesztettek ki, hogy azok alkalmazhatók legyenek a vonatkozó ipari ágazatban elfogadható műszaki és gazdasági feltételek mellett, figyelembe véve a *költségeket és előnyöket*, függetlenül attól, hogy a kérdéses tagállamban az adott technikákat alkalmazzák, illetve előállítják-e vagy sem, amennyiben azok az üzemeltető számára *ésszerűen hozzáférhető*;
 - „legjobb”: a leghatékonyabb technika a környezet egésze magas szintű védelmének elérése érdekében. (3 § (10))

A szabályozás területei – horizontális szabályok

A környezeti információkhoz való nyilvános hozzáférésről (2003/4/EK irányelv)

A tagállamok gondoskodnak arról, hogy a hatóságok ezen irányelv rendelkezéseivel összhangban **kérelemre** kötelesek legyenek **bármely kérelmező** rendelkezésére bocsátani a birtokukban lévő vagy számukra tárolt környezeti információkat anélkül, hogy a kérelmezőnek indokolnia kellene a kérelmét.

Környezeti info: a **környezet állapota**, az ezt befolyásoló **kibocsátások és szennyezések**, a környezet védelmét szolgáló **tervek, intézkedések**, a kvédelmi jogszabályok végrehajtásról **szóló jelentések**, (gazdasági) elemzések, egészségügyi adatok.

Információ-átadás megtagadása: kivételes, taxatív (pl.: túl általános kérdés, titok, informátor- vagy habitat-védelem) → kétség/vita esetén a kivétel szűk értelmezése

Díj: betekintés ingyenes, kiadott infoért ésszerű díjat kérhet.

Szélesíti az aktív kötelezettség körét: Az állam maga is köteles a környezeti információkat terjeszteni

A szabályozás területei – horizontális szabályok

„Aarhus rendelet” az információhoz hozzáférésről a döntéshozatalban való részvételről és az igazságszolgáltatáshoz való jogról - a közösség intézményeire alkalmazva 1367/2006/EK

Aarhus 3 pillére: információ – részvétel a döntésben - igazságszolgáltatás hozzáférés

Info: kiterjeszti a az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság dokumentumaihoz való nyilvános hozzáférésről szóló 1049/2001/EK rendelet alkalmazási körét a többi EK szerve

Részvétel: minimum 8 hét a nyilvánosságnak a „környezetet érintő tervek és programok előkészítésénél, módosításánál vagy felülvizsgálatánál, amikor még valamennyi lehetőség nyitva áll.”

A közösségi intézmények vagy szervek keresik meg a „ténylegesen vagy feltehetően érintett” nyilvánosságot, biztosítják, hogy a tervről/programról tájékoztatást kapjon és 8 hete legyen észrevételek megtételére, melyeket „kellőképpen” figyelembe vesznek.

Igazságszolgáltatás: két út: belső felülvizsgálat + bírósági eljárás

Belső felülvizsgálat: jogosított ngo(11§)

„a) a tagállam nemzeti joga vagy joggyakorlata szerint független, nonprofit jogi személy;

b) elsődleges kinyilvánított célja a környezetvédelemnek a környezetvédelmi jog értelmében való támogatása;

c) két évnél hosszabb ideje létezik, és aktívan a b) pontban említett cél érdekében folytat tevékenységet;

d) a belső felülvizsgálat iránti kérelem tárgya céljai és tevékenysége körébe tartozik.”

Bírói út: EKSZ (magánszemélyek esetében szigorú) szabályai (különösen, 230, 232 §) érvényesek

Hatálybalépés: 2007 június 28.

A szabályozás területei – horizontális szabályok

Irányelv a környezet büntetőjog általi védelméről (2008/99/EK, 2009. november 19.)

Kiindulópont: a közigazgatási és polgári jogi szankciók nem elég hatékonyak
A környezet eredményes védelmének elérése céljából különösen szükség van fokozottan visszatartó erejű szankciókra. (*magas szintű védelem elve/célja*)

Nem egyedi büntető tényállások, hanem általános **tagállami kötelezettség bűncselekménnyé nyilvánításra** + „hatékony, arányos és visszatartó erejű” szankciók alkalmazására, ha a cselekmény:

- jogellenes (sérti az „A” és „B” mellékletben felsorolt közösségi, ill. Euratom szabályokat vagy az azok végrehajtását szolgáló nemzeti szabályokat) +
- szándékosan vagy súlyos gondatlanságból követték el (felbújtó, bűnsegéd is!) +
- a felsorolt tiltott magatartások körébe tartozik (ld.. köv. vetítőlap)

A szabályozás területei – horizontális szabályok

Megvalósítási magatartások

- **anyagok** vagy ionizáló sugárzás **levegőbe, talajba vagy vízbe történő kibocsátása** vagy bejuttatása olyan mennyiségben, amely
- hulladék gyűjtése, szállítása, hasznosítása vagy ártalmatlanítása, ... (**hulladék-gazdálkodás**), amely
- olyan **üzem** működtetése, amelyben **veszélyes** tevékenységet végeznek, illetve veszélyes **anyagokat vagy készítményeket** tárolnak vagy használnak, és amely
- **nukleáris anyagok vagy más veszélyes radioaktív anyagok** gyártását, feldolgozását, kezelését, használatát, tartását, tárolását, szállítását, behozatalát, kivitelét vagy ártalmatlanítását, amely

bármely **személy halálát vagy súlyos sérülését**, illetve a **levegő**, a **talaj**, vagy a **víz** minőségének, vagy az **állatoknak** vagy növényeknek a jelentős **károsodását** okozza vagy okozhatja

A szabályozás területei – horizontális szabályok

Környezeti bűncselekmény Megvalósítási magatartások

- nem elhanyagolható mennyiségben végzett **tiltott hulladékszállítás**
- **védett, vadon élő állat- vagy növényfajok** megölése, **elpusztítása**, birtoklása vagy begyűjtése
- **védett, vadon élő állat- vagy növényfajok** példányaival, azok részeivel vagy származékaival való **kereskedelem**, kivéve
- védett területen található **élőhely jelentős állagrongálása**
- **ózonkárosító anyagok** gyártása, behozatala, kivitele, forgalomba hozatala vagy felhasználása

kivéve azokat az eseteket, amikor a cselekmény az ilyen példányok elhanyagolható mennyiségét érinti, és elhanyagolható hatással jár a faj védettségi helyzetére nézve

A jogi személy felelőssége is megállapítható, ha a bcs-t a javára vezetője vagy az ellenőrzésre hivatott követi el

A szabályozás területei – horizontális szabályok

- Európai Parlament és a Tanács **2004/35/EK irányelve** (2004. április 21.) a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a **környezeti felelősségről**. (2007. IV. 30 volt az átültetési határidő)

Alap: a szennyező fizet elve

Tárgyi hatály: a „környezeti” kár és a helyreállítás – a polgári jogi kárra (személyi sérülés, vagyoni kár, gazdasági veszteség) nem vonatkozik!

- Környezeti kár:
 - „**védett fajokban és természetes élőhelyekben** okozott károk, vagyis minden olyan kár, amely **jelentős kedvezőtlen hatást** gyakorol az ilyen élőhelyek és fajok kedvező védettségi állapotának elérésére vagy fenntartására”
 - A vizekben **okozott olyan kár**, amely **jelentősen kedvezőtlen hatást gyakorol az érintett vizek ökológiai, kémiai és/vagy mennyiségi állapotára és/vagy ökológiai potenciáljára** kivéve azokat a kedvezőtlen hatásokat, kivéve a Víz keretirányelv engedte romlást
 - Az **emberi egészség károsodásának jelentős kockázatával járó föld** (terület) **szennyezés**
- kár: valamely **természeti erőforrásban közvetlenül vagy közvetve bekövetkező, mérhető, kedvezőtlen változás**, illetve valamely természeti erőforrás által nyújtott **szolgáltatás közvetlen vagy közvetett, mérhető romlása**;

A szabályozás területei – horizontális szabályok

Kárfelelősség (folyt)

Megelőző intézkedések: (megelőzése elve)

- „kár bekövetkezésének közvetlen veszélye” esetén
- A gazdasági szereplőnek **megelőző intézkedést kell** tennie
- A **hatóság tájékoztatást kérhet, felszólíthat** a megelőzésre, **utasíthat** a megelőzés **módjára, maga járhat el** a gazdasági szereplő költségén (vagy magától, ha nincs felelős szereplő)

Kárfelelősségi formák

Fokozott (strict)

III. melléklet szerinti tevékenységet folytató vállalatok (pl. hulladék, GMO, IPPC irányelv alá tartozó, etc.)

Vétkességi

Kiseb vállalkozások

Nem alkalmazandó:

Fegyveres konfliktus,

Természeti katasztrófa,

Nukleáris tevékenység

Honvédelmi vagy nemzetközi biztonsági tevékenység,

A IV. mellékletben felsorolt egyes nemzetközi egyezmények hatálya alá tartozó tevékenység.

A szabályozás területei – horizontális szabályok

Kárfelelősség (folyt)

„Kárfelszámolás” (Remedial action)

- minden megvalósítható intézkedést /all practicable steps/ annak érdekében, hogy haladéktalanul ellenőrzése alá vonja, feltartóztassa, eltávolítsa vagy egyéb módon kezelje a szóban forgó szennyező anyagokat és/vagy más károsító tényezőket
- Ezt követően a hatósággal konzultálva, esetleg annak utasítása szerint fel kell számolni a kárt
- II. melléklet: „Az alapfelszámolás célja a károsodott természeti erőforrások és/vagy szolgáltatások eredeti állapotba vagy ahhoz közeli állapotba történő visszaállítása.”
- A felszámolás összegét a szennyező állja, ez öt éven belül hajtható be (a szennyező azonosításától, vagy a hatósági intézkedéstől)

Szektorális szabályok - Természetvédelem

- Nk egyezményekhez csatlakozás (Washingtoni Egyezmény: CITES)
- a vadon élő madarakra vonatkozó 79/409/EGK irányelv
- állatkísérletek korlátozására vonatkozó 86/609/EGK irányelv, lábfogó csapóvasak tilalmáról szóló 3254/91 rendelet

A vadon élő növények és állatok természetes élőhelyeinek megőrzésére vonatkozó Irányelv (92/43/EGK)

Átülteti: 275/2004. (X. 8.) Korm. Rendelet („Natura korm. rendelet”)

Új módon közelít a biodiverzitáshoz, burkoltan elfogadva a régi megközelítések hibás mivoltát.

Integrált és holisztikus módszert alkalmaz a védett területek kijelölésére.

Két cél: * élőhelyvédelem

* fajok védelme

Az EK teljes területének áttekintését kívánja meg, védett legyen-e vagy sem. A fajok és élőhelyeik védelmét a Közösség közös feladatává teszi.

Cél: **koherens európai ökológiai hálózat a védett területekből (Natura 2000)**, beleértve a vadon élő madarak 1979-es irányelvében védett madárvédelmi területté nyilvánított élőhelyeket.

A Natura 2000 hálózattal a rezervátum-szerű védelem helyett a társadalmi, kulturális, gazdasági és természetvédelmi érdekek összehangolására alapozó megóvás a fókusz

Szektorális szabályok - Természetvédelem

- I. melléklet: 9 élőhely típus („természetes élőhelytípus”), amely védelmet kíván
 - (i) eltűnés fenyegeti,
 - (ii) kiterjedése csekély,
 - (iii) adott biogeográfiai régió – Magyarország: Pannon – jellegzetességeit tükrözi
- II. melléklet: többszáz állat- és növényfaj, amelyek érdekében habitatokot kell azonosítani (jelölőfaj)
- III. melléklet: **kétlépcsős válogatás:**
 1. a helyszínek jelentőségét méri fel abból a szempontból, hogy
 - *fontos habitat típusba* tartozik-e
 - *valamely fajnak fontos-e*
 2. Ezek közül kiválasztja a Közösség egésze szempontjából fontosakat = nemzeti jegyzék

Az így ajánlottak közül választ a Bizottság olyanokat, amelyek tekintetében a fenntartáshoz fűződő közös érdeket elismeri = **Natura 2000** hálózat

- El kell kerülni a romlását, az ott élő fajok megzavarását.
- Tilos engedély nélkül vagy az engedélytől eltérő módon olyan tevékenységet folytatni, illetve olyan beruházást végezni, amely a védelmi célok a megvalósítását akadályozza.

Szektorális szabályok - Természetvédelem

Engedélyeztetés:

- Főszabály: Tervezett beavatkozás esetén Natura hatásbecslési eljárást kell lefolytatni: vizsgálni kell a valószínűleg jelentős hatással járó terveket, programokat előzetesen (nyilvánosság bevonásával) → csak akkor lehet engedélyezni, ha kizárják a káros hatások lehetőségét
- Kivétel: káros hatások ellenére is megengedett a terv megvalósítása, ha
 - nincs alternatívája és
 - kényszerítő közérdek kívánja
 - de ekkor legalább azonos hatású kiegyenlítő intézkedéseket kell előírnia a tagállami hatóságnak az engedélyes részére (pl.: élőhelyrekonstrukció vagy élőhelylétesítés, stb.)
- Speciális eset: Különösen fontos élőhely vagy faj esetén a beavatkozás csak akkor megengedett, ha
 - a közegészségügy, a közbiztonság vagy különlegesen fontos és kedvező környezeti előnyök ezt kívánják,
 - vagy a Bizottság szerint van olyan magasabb közérdek, ami miatt ez szükséges.

Szektorális szabályok - Vízvédelem

Víz keretirányelv 2000/60/EK

Jelentés a végrehajtásról:
COM(2015) 120 final és
SWD(2015) 50 final

- Holisztikus szemléletű
 - integrált vízgyűjtő-gazdálkodás (ökoszisztéma megközelítés, gazdasági és ökológiai szempontok)
 - felszíni és felszín alatti vizek együtt
 - mennyiségi és minőségi védelem
 - hosszú távú terv (2015-re elérendő eredmények)
 - Tagállam összes vizeit vízgyűjtő-kerületekre kell osztani
 - Vízgyűjtő: földterület, amelyről minden lefolyás → 1 torkolat
 - Cél: „Jó állapot”
 - felszíni víznél: ökológiai és kémiai
 - felszín alattinál: mennyiségi és kémiai
- Az alapintézkedések (VKI 11(3) b-l) 23%-át hajtották végre, 66%-a folyamatban van, 11%-hoz hozzá sem kezdtek
- Eszköz: vízgyűjtő-gazdálkodási terv és intézkedési program minden vízgyűjtőre (javaslat 2008 decemberéig – vita után végleges: 2009. december 22-ig)
 - Végrehajtás: 2009 -2012 – hatás beállta: legkésőbb 2015-ig
-
- További (ma még hatályos) irányelvek: kibocsátás korlátozók (pl.: a felszín alatti vizeket a szennyezéstől védő), minőségi követelményeket támogatók (ivóvíz, fürdővíz), tevékenységeket szabályozók (pl. kommunális szennyvíztisztítást szabályozó)

Harc az éghajlatváltozás ellen

- **Éghajlatváltozás IPCC szerint (2011)**

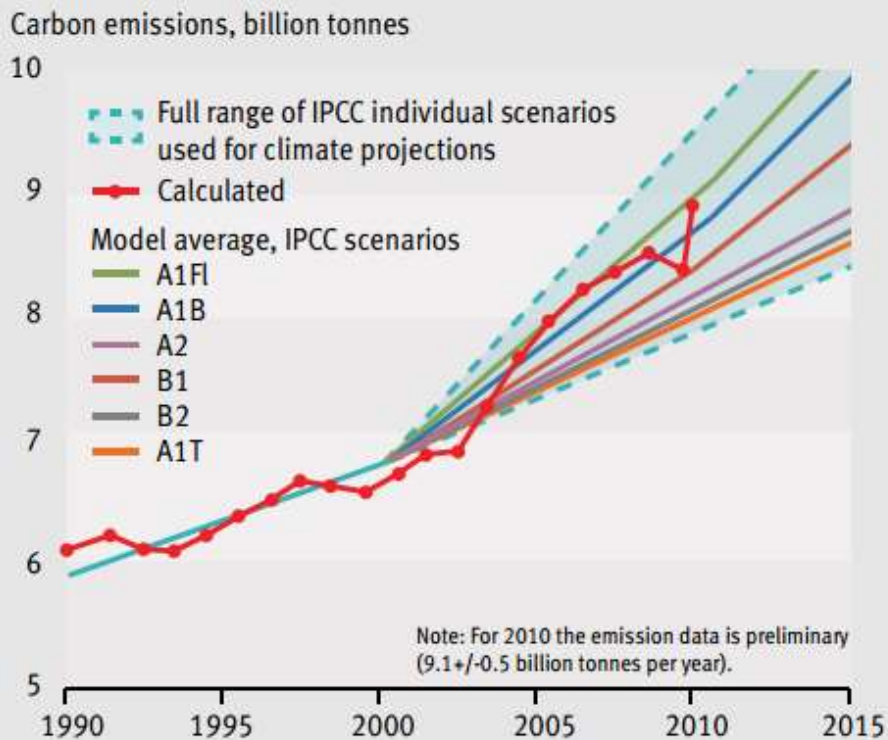
Az éghajlat állapotában bekövetkező változás, amely az éghajlat **tulajdonságainak átlagában és/vagy változékonyságában végbement változással** fejezhető ki (pl.. statisztikai tesztek segítségével), és amely **huzamosabb ideig**, jellemzően évtizedekig vagy még hosszabb ideig tart. Az éghajlatváltozás **lehet természetes** belső folyamatok **vagy** külső hatóerők eredménye, illetve a légkör összetételére vagy a földhasználatra ható, hosszantartó **antropogén** eredetű változásoké.

Forrás: Trends in global CO₂ emissions; 2012 Report © PBL Netherlands Environmental Assessment Agency The Hague/Bilthoven, 2012, 8. old.

- Alapja a négyszer módosított **2003/87/EK IRÁNYELV** (2003. október 13.) az üvegházhatást okozó gázok kibocsátási egységei Közösségen belüli **kereskedelmi rendszerének létrehozásáról**
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003L0087:20090625:HU:PDF>
- és az EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS **2009/406/EK HATÁROZATA** (2009. április 23.) az üvegházhatású **gázok kibocsátásának a 2020-ig terjedő időszakra** szóló közösségi kötelezettségvállalásoknak megfelelő szintre történő **csökkentésére** irányuló **tagállami törekvésekről**
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0136:0148:HU:PDF>
- **Cél** az **ENSZ éghajlatváltozási keretegyezményében** foglalt cél elérése: az üvegházhatású gázok légköri koncentrációjának olyan **szinten való stabilizálása**, amely megakadályozza az éghajlati rendszer **veszélyes, emberi eredetű befolyásolását**.
- Az EU 15 a **Kiotói jegyzőkönyv** (1997) nyomán **8%-os csökkentést** vállalt **2008-2012-re** az 1990-es szinthez képest

IPCC scenáriók, a klímaváltozás „jóslatai” és azok alapja

Figure 2.6 Trends in fossil fuel emissions, calculated and IPCC scenarios, 1990–2015

Source: adapted from Raupach and Canadell 2010, with observed emissions data from the Carbon Dioxide Information Analysis Center (CDIAC) and International Energy Agency (IEA), and preliminary data for 2010 from Peters *et al.* 2011b

AGCM modellezés: tengerszint mag., éves középhőm., földfelszín hőm., csap. mennyisége&időbeli eloszlása, a talaj nedvességtart., földfelszín hóborítottsága, jégtestek (albedó!), a felhőborítottság mértéke

Forgatókönyvek:

A1: nagyon gyors növekedés

A1FI: döntően fosszilis Eforrás

A1B: fosszilis és alternatív Eforrás

A1T: több alternatív > A1B

A2: egyenlőtlen növekedés globális megosztottság miatt

B1: posztindusztriális növekedés+ globális környezeti tudatosság

B2: lokális fenntarthatóságra törekvés (egyenlőtlen fejlődés)

Lehetséges pol-i, gazd-i, demogr-i, szociális változások a következő 100 évben

CO₂, metán, erdőterület-csökkenés, stb. részmodellek

Harc az éghajlatváltozás ellen

- Cél (2009/406/EK határozat): Az **1990-es** szinthez képest együttesen **20%-kal csökkentik 2020-ig**. (30% lenne, más fejlett országok is hasonló mértékű kibocsátás-csökkentést vállaltak volna)
- Távlati cél: üvegházhatású gáz-kibocsátásaik kollektív csökkentésének mértéke **2050-ig érje el az 1990-hez viszonyított 60–80%-ot**.
- Az egyes országok Koppenhága utáni ígéreteiről ld.:

<http://unfccc.int/home/items/5264.php>

» A durbani 2011-es értekezlet eredményei pedig itt:

<http://unfccc.int/2860.php>

» Doha, Katar, 2012:

http://unfccc.int/meetings/doha_nov_2012/meeting/6815/php/view/reports.php

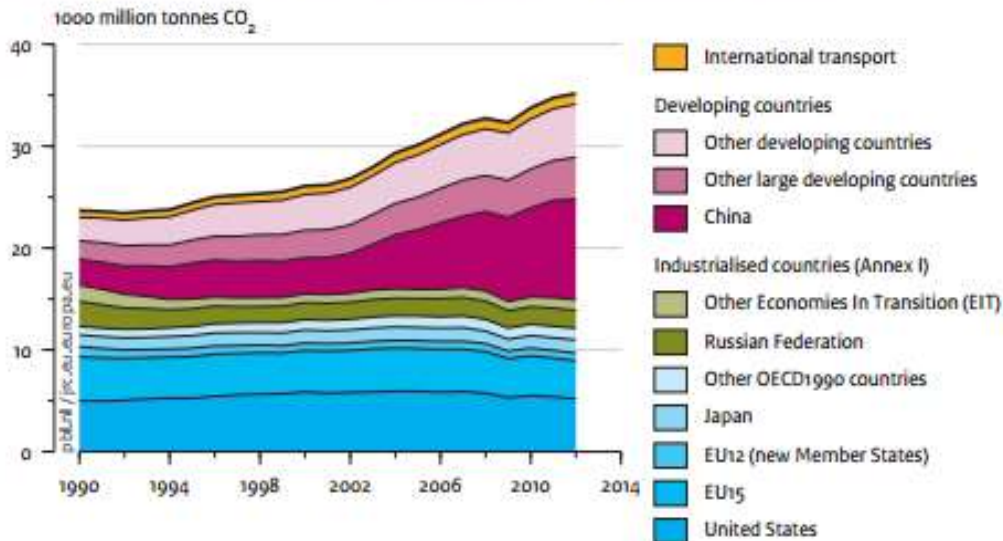
» Varsó, 2013

» https://unfccc.int/meetings/warsaw_nov_2013/meeting/7649/php/view/decisions.php

» Líma, 2014

http://unfccc.int/meetings/lima_dec_2014/meeting/8141/php/view/reports.php

Figure 2.1
Global CO₂ emissions per region from fossil-fuel use and cement production

Líma (COP, 2014) – Párizs (2015)

Cél: a globális felmelegedés 2 C fokon belül tartása

Eszköz: a **fejlett és a fejlődő** országokat egyaránt **kötelező**, de a differenciált felelősséget elismerő **jogilag kötelező dokumentum** elfogadása Párizsban 2015-ben, amelynek a kötelezettségvállalási időszaka **2020-ban kezdődik**.

Kibocsátás-kontroll: **nemzeti vállalások**, nincs egységes „fűnyíróelvű” csökkentés

Filozófiai váltás: a kibocsátással egyenlően fontossá vált az éghajlatváltozáshoz **alkalmazkodás**

Új pénzügyi eszköz: a fejlett országok hozzájárulásaiból **létrehozott Zöld Klíma Alap** (2010-ben született róla elvi döntés) Límában konkrét felajánlások

2014 November: USA –Kína kétoldalú megállapodás: részesei lesznek a párizsi szerződésnek, Kína 2030-ra maximalizálja a kibocsátását, az USA 2025-re 26 – 28%-kal a 2005-ös szint alá csökkenti.

A megnövekedett jelentőség új klíma és energiaügyi biztos (a környezetvédelmi mellett)

- **Miguel Arias Cañete** - Biztos

Feladatai:

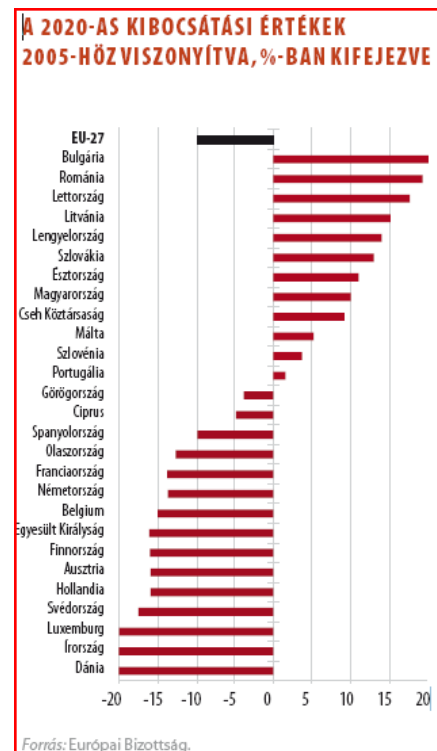
- Az EU energiabiztonságának növelése, az import forrásainak diverzifikálása, egységes fellépés a nem-EU országokkal való tárgyalásokon.
- Energia-infrastruktúra beruházások kiválasztása az Európai Energiaunió létrehozatalának céljával
- Új jogszabályok beterjesztése a 2030-ra vonatkozó klíma és energia keretek meghatározására. Tárgyalás az EU parlamentjével és a tagállamok kormányaival
- A megújuló energiaszektor fejlesztése, az EU világelsősége érdekében.
- A kibocsátás-kereskedelem erősítése

Harc az éghajlatváltozás ellen

- Azokban a tagállamokban, amelyekben jelenleg viszonylag alacsony az egy főre jutó GDP engedélyezni kell a kibocsátás mértékének növelését,
- Azokban a tagállamokban, amelyekben jelenleg viszonylag magas az egy főre jutó GDP, csökkenteni kell az üvegházhatású gázok kibocsátását a 2005. évi kibocsátás szintjéhez képest.
- A tagállamok éves kibocsátási kvótájuk legfeljebb 5%-át engedhetik át más tagállamnak, ha enélkül is eleget tesznek a követelménynek

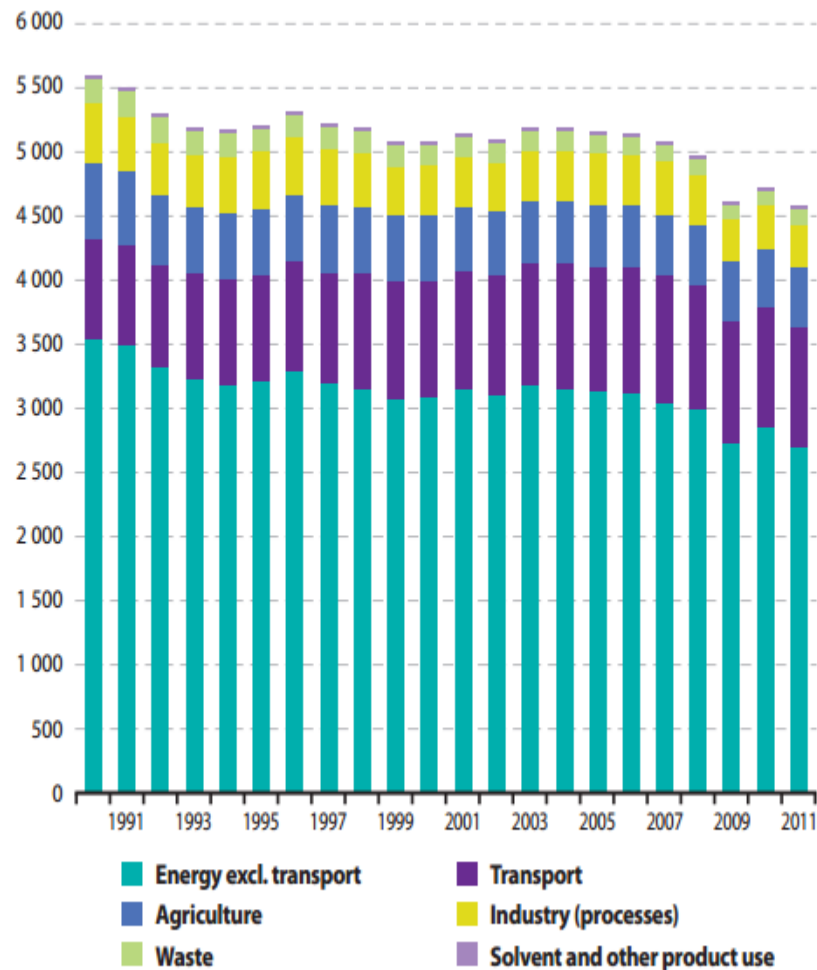
Az egyes tagállamokban az üvegházhatású gázok kibocsátásának 2020-ban előírányzott határértékei a 2005-ös kibocsátási szintekhez viszonyítva

Ausztria	– 16 %	Lengyelország	14 %
Belgium	– 15 %	Lettország	17 %
Bulgária	20 %	Litvánia	15 %
Ciprus	– 5 %	Luxemburg	– 20 %
Cseh Köztársaság	9 %	Magyarország	10 %
Dánia	– 20 %	Málta	5 %
Egyesült Királyság	– 16 %	Németország	– 14 %
Észtország	11 %	Olaszország	– 13 %
Finnország	– 16 %	Portugália	1 %
Franciaország	– 14 %	Románia	19 %
Görögország	– 4 %	Spanyolország	– 10 %
Hollandia	– 16 %	Svédország	– 17 %
Írország	– 20 %	Szlovákia	13 %
		Szlovénia	4 %

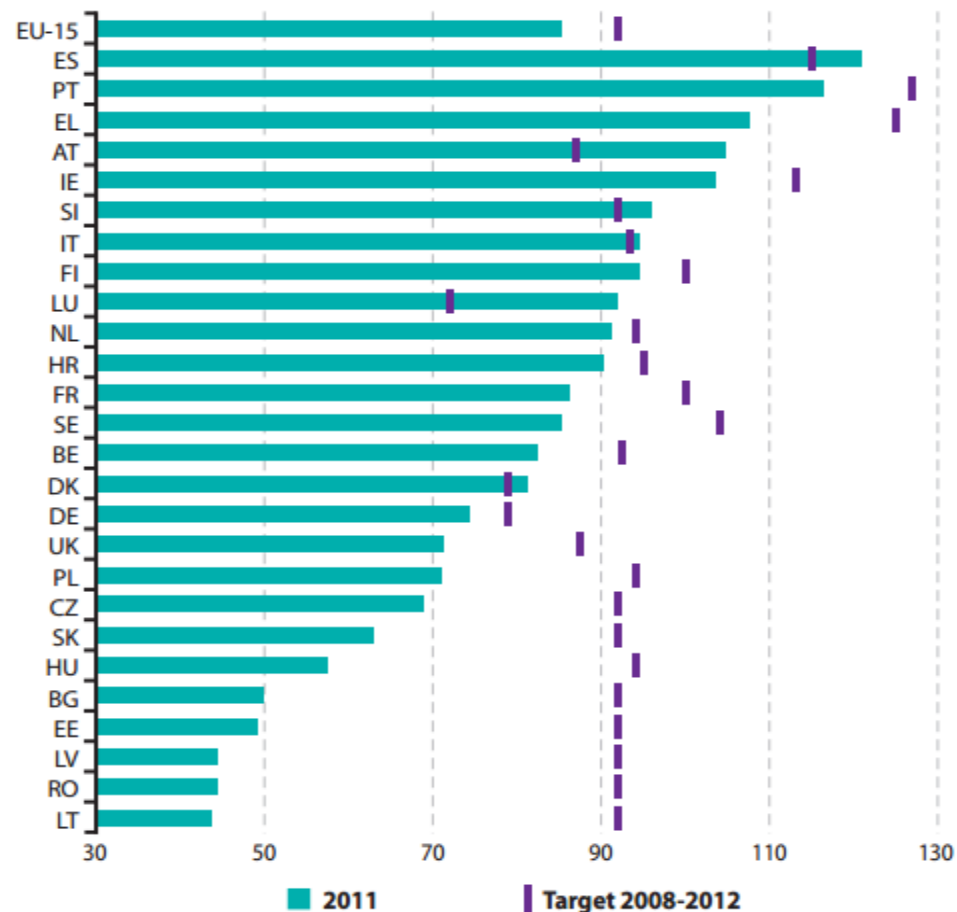
Az üvegházhatású gázok kibocsátása az EU 28 államában – abszolút értékek és viszonyuk a célhoz

Figure 4.1.2: Greenhouse gas emissions, breakdown by inventory sector, EU-28 (million tonnes of CO₂ equivalent)

Source: European Environment Agency, also available at Eurostat (online data code: [env_air_gge](#))

Figure 4.1.1: Index of greenhouse gas emissions in 2011 compared with Kyoto base year and agreed reduction targets for 2008-2012

Source: European Environment Agency, also available at Eurostat (online data code: [env_air_ind](#))

Harc az éghajlatváltozás ellen

- A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy
 - bizonyos tevékenységeket folytató üzemeltetők rendelkezzenek üvegházhatású gáz kibocsátására vonatkozó **engedéllyel**,
 - **kövessék nyomon** és jelentsék **a kibocsátásokat**.
 - A jogsértőket az állam fenyegetse **hatékony, arányos és visszatartó erejűnek szankcióval**
- A szabályozott **tevékenységek** (pl.: hőerőművek, vasfeldolgozás, cementgyártás, papírgyártás, repülés ld.. I melléklet) **által kibocsátott üvegházhatású gázok** (Szén-dioxid (CO₂), Metán (CH₄), Dinitrogén-oxid (N₂O), Fluorozott szénhidrogének (HFC) Perfluorokarbonok (PFC) Kén-hexafluorid (SF₆) ld. II. melléklet) nemzeti szintű és EU szintű korlátozása és kereskedelmének szabályozása révén **érjük el a célt**.

Ezen túl: A 2005. évi szinthez képest 10%-kal kell csökkenteni a kibocsátásokat azokban az ágazatokban, amelyekre nem terjed ki a kibocsátáskereskedelmi rendszer, vagyis a közúti, vasúti és tengeri közlekedésben, az épületekben, a mezőgazdaságban és a hulladékkezelésben.

Kibocsátás-kereskedelem

•2005-2007 tanulási szakasz

•2008-2012 Kiotói vállalatok teljesítése

•2013-2020 III. szakasz: éves, lineáris 1,74%-os csökkentés 2008-2012 átlagához képest

Alkalmazkodás az éghajlatváltozáshoz

- Az éghajlatváltozás elkerülhetetlen – egyre nagyobb hangsúly az alkalmazkodáson
 - Bizottság: Közlemény 2013 április **”Az éghajlatváltozás hatásaihoz való alkalmazkodásra vonatkozó uniós stratégia”** COM (2013) 216 final
1. **A tagállamok** ösztönzése **átfogó alkalmazkodási stratégiák** elfogadására
 2. Kapacitásépítés elősegítése és az alkalmazkodási intézkedések felgyorsítása Európában a **LIFE finanszírozási** program révén (2013–2020)
 3. Az alkalmazkodás Polgármesterek Szövetsége keretében történő bevezetése (2013/2014) (**Városi szintű alkalmazkodás**)
 4. Az **ismeretbeli hiányosságok** felszámolása
 5. A Climate-ADAPT platformnak az alkalmazkodással összefüggő **európai információszerzés egyablakos ügyintézési** pontjává történő továbbfejlesztése
 6. A közös **agrárpolitika** (KAP), a **kohéziós politika** és a közös **halászati politika ellenállóbbá tétele** az éghajlatváltozás hatásaival szemben
 7. **Ellenállóbb infrastruktúra** biztosítása (Új szabványok épületekre, műtárgyakra)
 8. **Biztosítások** és más pénzügyi termékek használatának **ösztönzése** az éghajlatváltozással szembeni ellenálló **képességgel összefüggő beruházások és vállalati döntések során**

Tagállami
lépések

Tájéko-
zottabb
döntés-
hozatal

Uniós lépések

A Tanács 2013 jún. 18-án következtetéseket fogadott el és jóváhagyta a stratégiát

PÁRIZSI KLÍMACSÚCS, 2015 NOVEMBER 29 – DECEMBER 12

A PÁRIZSI MEGÁLLAPODÁS SZÖVEGE. SZÖVEGE: FCCC/CP/2015/10/ADD.1

Faragó Tibor cikkének felhasználásával

http://mtvsz.blog.hu/2015/12/14/parizi_klimamegallapodas_uj_alap_az_egyttmukodeshez_de_a_fobb_reszletek_tisztatlanokAz új Megállapodás elfogadása

Elfogadás, résztvevők

Elfogadás: 2015. december 12. - 195 ország tárgyalta. Aláírásra 2016 áprilisában nyitják meg. 2020-ban fog hatályba lépni. Az 1992-es Éghajlatváltozási keretegyezményhez kapcsolódik A tárgyaló feleket, a megfigyelőket mostantól már nem köszönti a párizsi helyszín; a bonyolult egyezkedések a „részletekről” majd folytatódnak és azok következő magasszintű állomása a jövő év végén Marokkóban lesz.

Az új Megállapodás lényege, státusza

- Egyetemes és kötelező (lesz) – a csökkentési és alkalmazkodási kötelezettségek nem csak fejlett országokat érintik.
- A részleteket a 2020 előtt kell kidolgozni

A nemzetközi jogi eszközök

A fő eszköz: „Nemzetileg Meghatározott Hozzájárulás” (NDC) Most: „**Nemzetileg Meghatározott Szándékolt Hozzájárulás**” (INDC – intended nationally determined contribution) **EU: 40%, 2030-ra, 1990-hez viszonyítva**

Részletek: http://ec.europa.eu/clima/news/docs/2015030601_eu_indc_en.pdf

Nincsenek országra szabott központi követelmények

Az alapvető célkitűzés és a kibocsátások (2. cikk)

- A globális átlaghőmérsékletet az iparosítás előtti időszakhoz mérten „jóval **[+]**2 °C **alatt tartani** és folytatni az **erőfeszítéseket** hogy a hőmérsékletnövekedést az iparosítást megelőző időszakhoz képest **1.5 °C fokra** korlátozzák” :
- Az éghajlatváltozás káros hatásaihoz való **alkalmazkodási képesség** fokozása és az **éghajlati ellenállóképesség növelése** valamint az **alacsony üvegházhatású gázkibocsátással járó fejlődés** előmozdítása, amely azonban nem veszélyezteti az élelmiszertermelést
- A **pénzügyi folyamatok** és az **alacsony üvegházhatású gázkibocsátáshoz** és az éghajlati ellenállóképességhez **vezető út összhangjának** megteremtése. (Anyagi segítség)

Az egyezményt a nemzeti feltételeknek megfelelő a méltányosságot, a közös de differenciáltl felelősséget és eltérő képességeket tükröző módon fogják alkalmazni

Együttműködési mechanizmusok

- „Piaci” és „nem-piaci” eszközök beleértve a nemzetközi emisszió-kereskedelmet is.
- Ezen önkéntesen alkalmazható eszközök szabályainak, elszámolási módszereinek kidolgozása és minden fél általi elfogadása is a következő évek feladata, amiről a Határozat rendelkezik. .
- **Az alkalmazkodás**
- Az országoknak **alkalmazkodási terveket kell készíteniük** és azokat közzé is kell tenniük rendszeresen (akár az NDC részeként).
- Az megállapodáshoz kapcsolódó **konferencia határozat** (Decision 1/CP.21) kijelöli **a kidolgozandó eljárási** rendszert a fejlődő országok e téren tett erőfeszítéseinek elismerésére és támogatására, e támogatások elégségességének rendszeres (felül)vizsgálatára.
- **Veszteségek és károk**
- Fejlődők nyomására már nem része az alkalmazkodásnak. Kockázatkezelés és támogatás, de **nem „kártérítési” (kompenzációs) felelősség!**

Párizsi klímacsúcs, 2015 november 29 – december 12

- **A támogatások**
- Pénzügyi támogatások,
- Technológiai együttműködés
- Kapacitás-építés.
- Részletek a határozatban. Cél **évente 100 milliárd USD/ év 2020-tól**
- **Beszámolók, egyedi és összesített értékelésük, a „megfelelés” ellenőrzése**
- A részes feleknek rendszeresen
 - be kell számolniuk arról, hogy miként tettek eleget feladataiknak, vállalásaiknak, s ennek elvárt tartalmára, részletességére útmutatót fognak kidolgozni.
 - terveket kell benyújtaniuk
 - Ezek és az újabb tudományos elemzések alapján fogják értékelni az adott globális probléma közös kezelésének addigi helyzetét lehetőségeire).
- Külön testület fogja felmérni a támogatásuk szükségességét
- Szankciót nem helyeztek kilátásba

További szektorális szabályok

- **Levegővédelem** (övezetek, határértékek, intézkedési tervek, monitoring előírása, nyilvánosság tájékoztatása)
- **Zajártalom** (közös értékelési módszer –határértékeket tagállam határoz meg–, stratégiai zajtérkép és cselekvési terv)
- **Vegyianyagok, biotechnológia** (REACH)
- **Ipari kockázatok**
- **Hulladék**

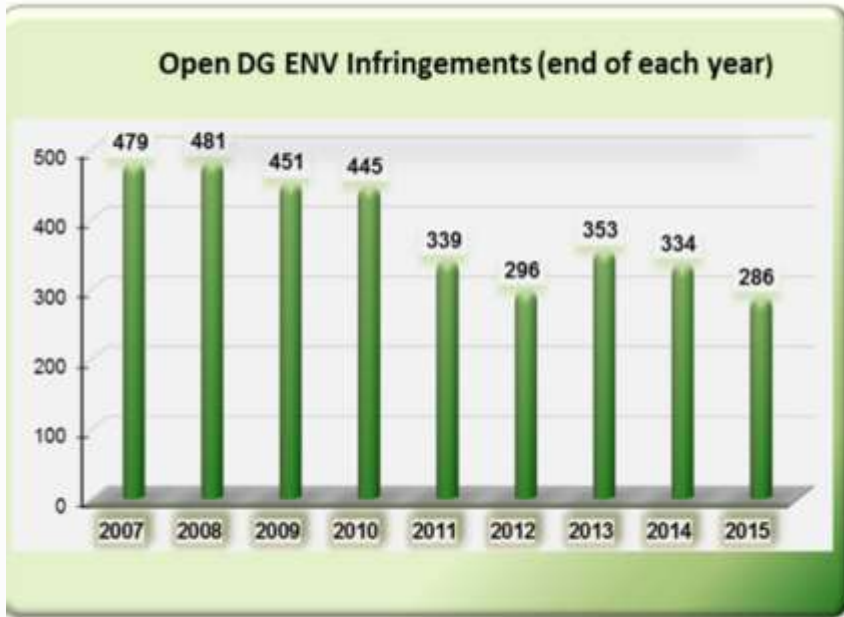
5.

A környezetvédelmi szabályok kikényszerítése

A jog kikényszerítése

- Állam is kezdeményezhetné állam ellen (EUMSZ 259 §) – még nem volt példa
- A **kötelezettségszegési eljárás** (Bizottság v. tagállam, EUMSZ 258 §) gyakori: indokolással ellátott véleményt küldtek:

• Open DG ENV Infringements

Forrás: <http://ec.europa.eu/environment/legal/law/statistics.htm> (20160219)

A 2015 decemberében függőben levő eljárás megoszlása

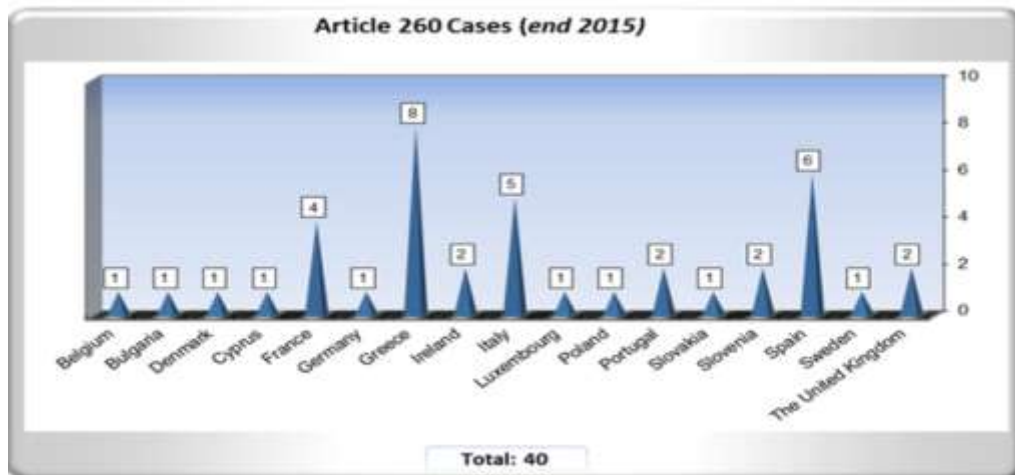
Levegő	13 %
Víz	25 %
Hulladék	21 %
Természetvédelem	17 %
Hatásvizsgálat	10 %
Egyéb	14 %

2015-ben 3 új eljárás indult Magyarország ellen.

A Bizottság 2013-ban 44 az **elmarasztaló ítélet kikényszerítését célzó eljárást** (EUMSZ 260 §) kezdeményezett

A jog kikényszerítése

- A kötezettségzegési eljárások körében az összes rossz átültetés és nem megfelelő végrehajtás 28-30%-a érinti a környezetvédelmet
- EUMSZ 260 § Szankciós eljárás: Bíróság elmarasztaló ítéletének kikényszerítésére
 - 2000-ben először: Görögország – napi 20 000 euro büntetés (C-387/97 Bizottság kontra Görögország) szennyvíztisztítás: Kréta szigetén vízszennyezés egy ellenőrizetlen lerakó miatt
 - t2015: Judgment in Case C-167/14 Commission v Greece: Városi szennyvíztisztítás elmaradása miatt 10 millió euro átalány + napi 20 000 euro folyamatos bírság
 - 2015 A Bizottság Szlovénia megbüntetését kéri az integrált szennyezésmegelőzési irányelv megállapított megsértését követő tétlenség miatt 1,6 millió euro átalány + napi 9009 euro.

260 § szerinti lépések
(szankcióval
fenyegetés)
2015, december 31-én.

Forrás:

<http://ec.europa.eu/environment/legal/law/statistics.htm>

Konklúzió

- Az EU sajátos haszna: határon átnyúló veszélyekre tud nemzetközi választ adni, anélkül, hogy formális nemzetközi szerződést kellene kötni.
- Sok államnak nincs is saját környezet-politikája, csak végrehajtja, amit az EU előír.
- Értelmes egyensúlyt keres a kereskedelem szabadsága és a környezet védelme között, nem adva abszolút előnyt a gazdasági fejlődésnek.
- Egyre inkább komplex megközelítés jellemzi: összekapcsolódik a fenntartható fejlődés, az energiagazdálkodás és -hatékonyság, az éghajlatvédelem és a hagyományos környezetvédelem.
- A klasszikus környezetvédelem átadja helyét a „zöld gazdaság” eszméjének, amely a gazdasági, a természeti és a társadalmi tőke optimális hasznosulását célozza a természeti tőke megóvása, a gazdasági erőforrások hatékony használata és a javak (és a hozzáférés) igazságosabb elosztása révén.

Válogatás a felhasznált irodalomból

1. Bándi Gyula: Környezetvédelmi politika in: Kende Tamás - Szűcs Tamás (szerk.): Bevezetés az Európai Unió politikáiba, Complex, 2011, 839-889. old.
2. Bándi Gyula (szerk.): The Impact of ECJ Jurisprudence on Environmental Law, Szent István Társulat, Bp, 2009.
3. Bieber, Roland - Epiney, Astrid - Haag, Marcel: Die Europäische Union, 6 Auflage, Helbing & Lichtenhahn, Basel, 2005 , 580 – 595. old
4. Calliess, Christian - Ruffert, Matthias (szerk.): EUV/EGV Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta, Beck, München, 2007, 1777-1828. old
5. Dinan, Desmond: Ever closer Union An introduction to European integration, Third edition, Palgrave, Houndmills, 2005, 464 – 480. old.
6. Hedemann-Robinson, Martin: Enforcement of european Environmental Legal issues and Challenges, Routledge-Cavendish, London, 2006
7. Horváth Zoltán – Ódor Bálint: Az Európai Unió szerződéses reformja Az Unió Lisszabon után, Hvg Orac, Budapest, 2008
8. Gerzsenyi Gabriella: Kommentár a 191-193. cikkhez (XX. cím) in: Osztovits András: Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló zezrdések magyarázata. II. kötet, Complex Kiadó, Budapest, 2011, 2501-2547Sands, Philippe: Principles of International Environmental Law, Second ed. Cambridge University Press, 2003, 732 – 798. old
9. Krämer Ludwig: Az Európai Unió környezeti joga, Dialóg-Campus, Budapest – Pécs, 2012
10. Scott, Joanne (szerk.) Environmental Protection European Law and Governance, Oxford University Press, 2009
11. Towards a green economy in Europe EU environmental policy targets and objectives 2010–2050, EEA Report, No. 8/2013
12. UNDP (Dr. Alina Averchenkova): The Outcomes of Copenhagen: the Negotiations & the Accord <http://www.undpcc.org/documents/p/1376.aspx>
13. Europe's environment, The fourth Assessment, EEA, Copenhagen, 2007

Köszönöm a figyelmüket!

Nagy Boldizsár
nagyboldi@ajk.elte.hu